

תהש

ADAR I.
ADAR II.

חמש

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Ghetto v Polné, průhled rabínským domem na Malé náměstí. Foto Jiří Stach.
(K článku o filmu *Zločin v Polné* na str. 8–9.)

SAULŮV SYN

V únoru byl do českých kin uveden maďarský film *Saulův syn* režiséra László Nemese, který společně s Clarou Royer napsal i scénář. Snímek byl již předem provázen pověstí výjimečného a převratného díla, zabývajícího se tematikou holokaustu z úplně jiného, nového pohledu. Od světové premiéry uběhlo jen několik měsíců a film již získal mnohá prestižní ocenění, včetně Velké ceny filmového festivalu v Cannes či Zlatého glóbu. V době uzávěrky našeho časopisu se o něm hovořilo jako o nejžhavějším kandidátu na letošního Oscara za nejlepší zahraniční film. Úspěchy však slaví nejen u kritiky, ale také u diváků, jen v Maďarsku jej v prvních dnech od uvedení zhlédlo na 20 tisíc lidí.

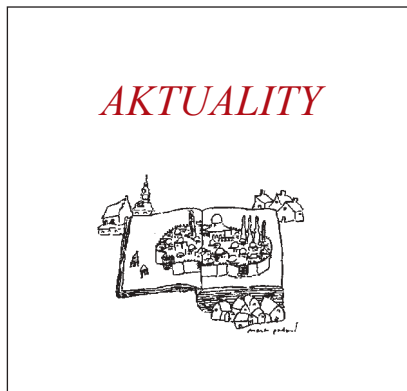
Zajímavé je, že filmoví tvůrci, většinou mladí lidé, se nejdříve obrátili na producenty ve Francii, v Německu a v Izraeli, avšak neuspěli. Realizace se nakonec ujal – dosti překvapivě – Maďarsko, rozpočet byl čerpán převážně z jeho státního fondu pro podporu kinematografie, v závěrečné fázi pak přispěla menší částkou i Claims Conference.

V Praze proběhla nejdříve předpremiéra v kině Lucerna, pod záštitou Maďarského velvyslanectví a FŽO, oficiální premiéra se odehrála o dva týdny později. Filmové recenze jsou většinou velice příznivé, kritici vyzdvihují divácky prožitky, který jde až na úroveň osobního fyzického traumatu. Hlavní hrdina se od začátku do konce filmu stále pohybuje na plátně, kamera ho zabírá z různých úhlů, pohybuje se za jeho zády v dlouhých záběrech, téměř ve stylu počítačových her. Ty nejdrastičtější scény se naopak odehrávají rozostřeny v pozadí, jakoby v periférním vidění, avšak se zvuky a ruchy, které drásají smysly nejen senzitivních diváků.

Jak uvedl jeden z filmových recenzentů ... „Saulův syn ... se vymezuje proti velkým, panoramatickým a melodramatickým vyprávěním o dění ve vyhlazovacích táborech. Ty často nabízejí pohled, který není z hlediska osobní perspektivy reálný.“ A jak dodává představitel hlavní role, básník a dramatik Géza Röhrig: „Tehle film vámi dnes otřese víc než návštěva Osvětimi.“ *tk*

OSVĚTIMSKÉ ALBUM V MOSKVĚ

První týden v únoru 2016 proběhlo v moskevské galerii Lumiere Brothers Center for Photography slavnostní otevření výstavy s názvem *The Auschwitz Album*. Jedná se o pokračování výstavy *Osvětimské album*, která byla v roce

2015 prezentována v Domě fotografie v Revoluční ulici v Praze. Tehdy Židovské muzeum v Praze ve spolupráci s Galerií hlavního města Prahy v Čechách poprvé představilo kompletní soubor fotografií zachycující příjezd tzv. maďarských transportů do Osvětimi-Březinky na jaře 1944 (viz *Rch* 8/2015). O výstavě se z médií dozvěděli kurátoři první soukromé fotografické galerie v Moskvě založené v roce 1992 a ve spolupráci s Českým a Polským centrem v Moskvě a izraelskou ambasádou zajistili realizaci výstavy i doprovodného programu. Vernisáže v Moskvě se zúčastnil i kurátor pražské výstavy M. Jelinek ze Židovského muzea v Praze, které fotografie pro výstavu zapůjčilo. Výstava potrvá do dubna a vzbudila velký zájem moskevských médií. Zároveň do 28. srpna probíhá obdobná výstava *Albumet från Auschwitz* v Židovském muzeu ve Stockholmu, která také prezentuje zvětšeniny zapůjčené ze Židovského muzea v Praze. *mj*

VZPOMÍNKOVÉ SETKÁNÍ V SENÁTU

V tomto roce si připomínáme 71. výročí osvobození koncentračního a vyhlazovacího tábora v Osvětimi. V České republice, stejně jako ve většině států Evropské unie a dalších zemích, je tento den připomínán jako Mezinárodní den památky obětí. Federace židovských obcí v České republice a Nadační fond obětem holokaustu uspořádaly 27. ledna 2016 již podesáté ve spolupráci s kanceláří Senátu Parlamentu České republiky při této příležitosti vzpomínkové setkání v Hlavním sále Senátu ve Valdštejnském paláci. Záštitu nad slavnostním shromážděním převzal předseda Senátu Milan Štých. Slavnostního setkání se zúčastnili ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová, ministr kultury Daniel Herman, náměstek ministra zahraničních věcí Lukáš Kaucký a další. Za pamětníky promluvili Asaf Auerbach a Čeněk Růžička, prezident Výboru pro odškodně-

ní romského holokaustu, závěrečné slovo patřilo předsedovi FŽO Petru Papouškovi. Koncertní vystoupení Dominiky Weiss Hoškové na violoncello a výstava *Stín na duši... Vzpomínky a osudy pamětníků z Karlových Varů a okolí* byly důstojným kulturním doplňkem této politicky a společensky významné akce.

Tradičně se slavnostního shromáždění zúčastnili pamětníci a pamětnice šoa, zástupci organizací, sdružujících bývalé vězně a vězeňkyně koncentračních táborů, a další oběti nacismu. Této pietní akce se dále zúčastnili velvyslanci a velvyslankyně, vrchní zemský rabin a další významné osobnosti. *ao*

SIFREJ TORA

Na zasedání reprezentace pražské ŽO informoval vrchní pražský rabin David Peter o aktuálním stavu svitků Tór ve funkcích pražských synagogách (Staronová, Jeruzalémská a Vysoká). V současné době je k dispozici pouze pět svitků, které odpovídají všem pravidlům a je možné je použít k předčítání. Minimálně od 90. let minulého století nezískala ŽOP žádnou novou sefer toru. Tóry, které jsou ve všech třech synagogách k dispozici, jsou staré 90 i více let a jejich věk má záporný vliv na kvalitu pergamenu i na čitelnost jednotlivých písmen. Dle židovské tradice a halachy má každá funkční synagoga mít minimálně tři košer svitky. Rabinát předložil návrh na postupné vybavení pražských synagog novými svitky. V souvislosti s tím rabin Peter informoval o své návštěvě Izraele, kde zjišťoval cenu za jejich pořízení a možnosti, kde je objednat. Členové reprezentace poté hlasovali o návrhu uvolnit částku jeden milion korun, rezervovanou pro tento účel v rozpočtu na rok 2016, a všemi hlasy návrh schválili. *jd*

OBSAH

- Komentář k Tóře pro tento měsíc 4–5
- Rád sa vraciam
- rozhovor s Pertom Gerom 6–7
- V zajetí tíživého snu
- O televizním filmu *Zločin v Polné* 8–9
- Osobní způsob zabíjení
- rozhovor s Lukášem Přibylem 10–11
- Nejkrásnější na světě – O Roeru, Monferratu a Langhe v Piemontu 12–13
- Rémi Brague: *Kdo učinil člověka?* 14–16
- Pocta Aleši Veselému 17
- Einsatzgruppe H a její pomahači 18
- Satirický skalpel
- o románu Martina Amise 19
- Izrael: *Slova, která straší* 21
- Výběr z českých médií 22
- Kalendárium 23
- Zprávy, kultura, inzerce 24–27
- Zprávy ze světa 28

Text **JAMESE KIRCHICKA**, spolupracovníka *Foreign Policy Initiative* a bývalého novináře *Rádia Svobodné Evropy*, se zabývá uprchlickou krizí z pohledu USA, dotýká se však i jejich evropských důsledků a (i v našich médiích) používané analogie s holokaustem. Pro potřeby Rch je text krácen, celý jej lze číst na www.tabletmag.com. (Překlad am.)

Vlna běženců prchajících před válkou v Sýrii a ostré protesty proti jejich přijímání v Evropě a v Americe inspirovaly přirovnání mezi syrskými uprchlíky a evropskými Židy, kteří se před sedmdesáti

lety snažili uniknout z nacistických drápů. „Lidé, kteří zavírají dveře před syrskými uprchlíky, se neliší od těch, kdo roku 1939 zavírali dveře přede mnou a mou rodinou,“ prohlásil Aryeh Neier, emeritní prezident Open Society Institute, který jako dítě utekl z nacistického Německa s rodiči do Velké Británie. „Tento silící povyk, aby se zabránilo vstupu lidem prchajícím před smrtí, nám připomíná parolod' St. Louis s nákladem židovských uprchlíků, kteří nesměli roku 1939 přistát na Floridě,“ napsal komentátor listu *Washington Post* D. Milbank. Ale teprve blog jednoho z Milbankových kolegů způsobil, že toto přirovnání zaplavilo internet. Ishaan Tharoor zdůraznil, že dle Gallupova průzkumu nesouhlasilo roku 1939 61 procent Američanů s tím, aby země přijala 10 tisíc židovských uprchlických dětí, což bylo shodou okolností naprosto stejně tolik, kolik syrských běženců se zavázala přijmout Obama administrativa roku 2016. Autor dodal: „Dnešní tříletý syrský sirotek jako by byl oním židovským dítětem z Německa.“

Vnášení holokaustu do současných politických debat je nanejvýš choulostivé, a co se týče analogie, je tato určitě případnější nežli šoková kampaň Společnosti pro etické zacházení se zvířaty nazvaná Holokaust na talíři. Tvůrci kampaně přímo ztotožnili většinu jedlíků masa s Himmlerem či Mengelem.

ROZDÍLY

Ale: Je sice pravda, že mnoho reakcí na syrskou uprchlickou krizi bylo krutých, nicméně existuje několik zcela legitim-

ních a nerasistických důvodů, proč se touto vlnou znepokojovat. A nelze samozřejmě pominout důležité rozdíly mezi zoufalou situací evropských Židů roku 1939 a dnešními Syřany.

Na rozdíl od pasažerů odmítnuté lodi, která se musela vrátit k evropským břehům, syrští uprchlíci neprchají před jistou smrtí. Odcházejí z uprchlických táborů v Jordánsku, Libanonu a Turecku a ty – jakkoli neskýtají dokonalé podmínky – ne-

Tharoorovo vnímavé přivlastnění zkušeností židovských běženců, které využívá k tomu, aby zahanbil ty, kdo pochybují o možnostech západních vlád absorbovat miliony Syřanů, je paradoxní, když vezmeme v úvahu, jak přísně napomíná ty – především Židy a Izraelce –, kdo se odváží zmínit historii židovského utrpení v kontextu jeho současných projevů. Přehled jeho prací prozrazuje, že Tharoor používá přirovnání s tématem holokaustu jen tehdy, když to vyhovuje jeho politickým cílům, a kritizuje je jako levnou propagandu, když se použijí v případech, s nimiž nesouhlasí. (...)

ŠKODLIVÁ ANALOGIE

V čem se liší syrští uprchlíci a Židé za holokaustu

jsou Osvětím. Roku 1939 navíc neexistoval Stát Izrael, aby chránil pronásledované evropské Židy, zatímco dnes tu máme několik okázale bohatých arabských muslimských zemí, které pro pomoc svým bratrům v nouzi téměř nehnuly prstem.

Když se mluví o složitějším problému asimilace: zatímco se nikdo nemusel ani ptát, zda židovští uprchlíci z Evropy sdílejí liberální demokratické hodnoty americké společnosti, nebo spíše podlehnou radikalizaci globálního teroristického hnutí, totéž nelze úplně tvrdit o dnešních Syřanech. (Tato poznámka se týká spíše Evropy než Ameriky, která je v asimilaci imigrantů – muslimů či jiných – mnohem zdatnější.) Ti, kdo jako Tharoor, bezstarostně předpokládají, že pouze xenofobové by si mohli dělat hlavu s masivními společenskoo-kulturními změnami, které čekají Evropu již rozhozenou ekonomickou stagnací a společenskými sváry, by si měli uvědomit, že asimilace muslimských komunit v Evropě, a to i těch, které zde žijí celé generace, je nešťastný průšvih. Snad by si měli přečíst varování, jež považoval za nutné sdělit uprchlíkům německý ministr vnitra. Thomas de Maiziére oznámil: „Každý, kdo k nám přichází, musí vědět, za čím stojíme: Tato země je nanejvýš oddaná Židům a Státu Izrael. Tato země má velmi dobrý důvod pro to, aby chránila židovský život a podporovala jeho svobodné projevy. Tato země je místem, kde by Židé už nikdy neměli žít ve strachu před pronásledováním.“ Poněkud děsivě ironický dodatek k Tharoorově analogii s holokaustem, nepřipadá vám?

SKUTEČNÉ PONAUCENÍ

I já se domnívám, že argumenty, které uvádějí různí republikánští funkcionáři a aspiranti na ně proti přijetí syrských běženců, jež mají Spojené státy absorbovat, jsou fakticky pochybné a morálně nepřijatelné. Těch deseti – či sta – tisíc ubožáků, kteří prchají ze syrské kostnice, se není třeba bát. Ale naznačovat, že každý, kdo vyjádří jakoukoli skepsi týkající se dlouhodobých účinků masové muslimské migrace na Evropu, je naprosto padouch, je přesně ten druh škodlivé diskuse, který přispěl k stále se horšící politické situaci starého kontinentu. Zdejší frustrovaní voliči, jimž hlavní strany léta vysvětlovaly, že zabývat se kulturními a ekonomickými důsledky migrace je naprosto rasistické, se nyní utíkají ke krajně pravicovým stranám. Francií počínaje a Švédskem konče, všude budoují nacionalistické strany.

Na oživení šovinistických postojů v Americe ovšem nemají podíl jen xenofobní konzervativci, ale i izolacionističtí pokrokaři. V čele s prezidentem Spojených států posvětili politiku nevměšování se vůči režimu Bašára Asada, jehož plenění v Sýrii vedlo k 300 tisícům mrtvých a polovině země na útěku. Ti, kdo by skutečně přijali za své univerzální poučení z holokaustu „Nikdy víc“, by učinili vše, co by bylo v jejich silách, aby ukončili příčinu uprchlické krize – vražedné barbarství Asadova režimu, stejně jako vítězů Spojenci zničili nacistické Německo, trýznitele Židů a nepřitele samotné lidské civilizace.

BOŽÍ PŘÍTOMNOST

Když Bůh oslovil Mošeho z hořícího keře, řekl: *Já jsem Hospodin, Bůh Avrahamův, Jicchakův, atd., a Moše si zakryl obličej.* Podle názoru rabi Jehošuy ben Korcha v Midraši Šemot raba k tomuto verši *to byla jedinečná chvíle pro to, aby se mu zjevil majestát Hospodinův, a neměl si zakrývat obličej. Později prosil, aby mu Bůh ukázal svůj majestát, ale nebyla již pro to vhodná chvíle a Bůh mu odpověděl: není člověka, který by mne spatřil, jsa naživu (2M 33). Rabi Hošia naopak tvrdil, že udělal správně, když si zakryl svůj obličej z úcty před Boží přítomností, tím si zasloužil výraz svého obličej, tzn. jeho zářící kůži.* Pražský Maharal k tomu v Gvurot Hašem 24 říká, že *to je správný výklad. Od Mošeho bylo správně, že si cudně zakryl svou tvář; tím si zasloužil zářící obličej, poněvadž se řídil cudností a úctou. Poté mu přišel niterný Majestát, a to bylo světlo Boží na jeho obličej. Poněvadž Majestát, to je světlo, jak je psáno u Jechezkela (43,20): Země svítila jeho Majestátem.*

A když pak Moše sestupoval z hory Sinaj, *nevěděl, že z toho, že s ním Bůh mluvil, srší kůže jeho obličej světlem. A když Mošeho spatřili Aharon i všichni synové Jisraele... báli se k němu přiblížit atd., a když s nimi Moše přestal hovořit, dal na svůj obličej masku.* Kdybychom tedy byli přítomní dalším událostem, popisovaným v Tóře, měl by Moše rabenu svůj obličej opatřen maskou. To platí i pro den, kdy Bůh Mošemu přikázal postavit z vyrobených součástí příbytek Božího majestátu: *V den prvního novoluní, prvního dne prvního měsíce, vztyč příbytek stanu setkání atd., a tak se stalo, že prvního měsíce druhého roku, prvního dne měsíce, byl vztyčen příbytek. A když Moše příbytek vztyčoval, podával jeho podstavce, vkládal jeho fošny a podával jeho závory a vztyčoval jeho sloupy. A rozprostřel nad příbytek stan a shora dal na stan pokrývku, jak Mošemu přikázal Hospodin.*

Nejtěžší práce, až po ty, které byly pro normálně rostlého člověka nemožné vykonat, jako rozprostření stanu na příbytek, vykonával Moše sám. Přesto dokončil dílo ještě téhož dne, kdy mu Bůh přikázal je udělat. Z hlediska kritického rozumu je to absurdní, ale když si připomeneme masku na

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Ivan Steiger: *Vystup ke mně na tu horu a buď tam (2M 24,12). Z knihy Bible v kresbách.*

jeho svítícím obličejem, jímž vyzářovalo světlo Božího majestátu, pochopíme, že si, skryt v nitru svého služebníka, vlastně svůj příbytek mezi lidmi stavěl Bůh sám.

I zahalilo stan setkání mračno a Hospodinův majestát vyplnil příbytek. A po tu dobu, co se na něm usadilo mračno, a Hospodinův majestát vyplňoval příbytek, nemohl Moše vstoupit do stanu setkání. Proto Třetí kniha Tóry začíná poněkud neobvykle slovy: *I zavolal Mošeho a mluvil s ním Hospodin ze stanu setkání, ačkoli by bylo obvyklejší umístit podmět (Hospodin) na začátek věty. Moše rabenu, když Boží majestát naplnil příbytek, nemohl vstoupit bez vyzvání. Stejně jako při zjevení na Sinaji: Když se Hospodinův majestát usídlil na hoře, mračno jej zakrývalo šest dní, a sedmého dne zavolal Mošeho zevnitř toho mračna.*

Podstatný rozdíl mezi tímto a oním zavoláním spočívá ale v tom, že z příbytku zavolal Bůh Mošeho, jehož obličej sršel světlem Majestátu. Lze tedy říci, že ačkoli Tóra předkládá svému lidskému čtenáři stavbu Božího příbytku formou, jež člověku vnuká představu o nadlidské velikosti jeho stavitele, přesto nakonec staví Božího muže, naplněného světlem Božského Já, na úroveň náležející Božímu stvoření, a co víc, Boží majestát už přítom naplňuje svatyni. O tom právě svědčí první slova Třetí knihy Mojžišovy, *vajikra*, i zavolal.

Leckdy je člověk právem přirovnáván k Božímu příbytku, protože jeho tělesnou schránku naplňuje duše. Tím spíše se však vnucuje otázka, jaký význam přikládá Tóra příbytku Božího majestátu, postavenému v poušti nebo v Jeruzalémě, a proč si jej Bůh postavil, jak je řečeno v Širat ha-jam: *Ty přivedeš jej (svůj lid), na hoře své vysadíš, na místě, které svým příbytkem učinil jsi, ve svatyni, pane náš, kterou jsi připravil? Je-li Bůh přítomný v nejsvětější svatyni lidského nitra, proč stavět příbytek ve světě? A hlavně, proč si má stavět Boha mimo sebe, jak říká král David ve svém žalmu (16, 8–10): Navždy jsem si Hospodina postavil naproti sobě!*

Na to si však básník odpovídá sám: *Proto se radovalo mé srdce a můj majestát jásal, že také mé tělo ulehne v bezpečí. Poněvadž ty mou duši (nafši) neopustíš, šeolu nevydáš, nedáš svému zbožnému spatřit zánik! Stavět si Boha naproti sobě znamená v důsledku ujištění, že smrt nepostihne ani tělesnou schránku duše. David proto nepoužívá v této souvislosti pro duši pojem *nešama*, označující od těla oddělenou úroveň lidské duše, ale *nefeš*, pod nímž je chápána duše na úrovni nejbližší tělu: *Duše těla je v krvi, proto jsem vám ji dal na oltář, aby usmiřovala za vaše duše.* (2M 17, 11) Příbytek je přítom ve všech podrobnostech chápán jako obraz světa, jelikož *ta země zahrnuje plnost Jeho Majestátu* (Ješ 6, 3) *a není místa, jež by bylo prázdné od Boha* (Zohar). I posvátná symbolika stanu setkávání se vztahuje k tomuto světu: symbolika sedmi světél, dvanácti předkladných chlebů ve svatyni a dvojice cherubů ve svatyni nejsvětější. Schránka s dvojicí zlatých cherubů (a dvěma deskami Desatera uvnitř) představuje skrytý Boží trůn. Proto se hlas, sestupující z nebes, jak vysvětluje Raši, neozýval ani od jednoho z cherubů, ale *rozmlouval* mezi nimi. Zachování člověka jako jednoty těla a duše pro svět příští (*olam ha-ba*) je předpokladem stejného obrazu a konečně i vztahu mezi Majestátem v člověku a v příbytku: každý spravedlivý sedí na svém trůnu, kochaje se září Boží přítomnosti. A z toho se raduje Davidovo lidské nitro (srdce) a nad tím plesá i jeho Majestát.*

EFRAIM K. SIDON,
vrchní zemský rabín

PURIM

„Snažili se nás povraždit, zvítězili jsme, tak si sedněme a jezme.“ Tímto rčením lze shrnout řadu židovských svátků. Základem židovských domovů po celém světě je kuchyně a všechny svátky se odehrávají nejen v synagoze, ale také u jídelního stolu. Vzpomeňme si na jídla, na kterých si pochutnáváme během roku: macesy na Pesach, tvarohový koláč a blincey na Šavuot, bramboráčky na Chanuka, kreplach v předvečer Jom kipur a Hamanovy uši na Purim. Spousta těchto pokrmů má symbolický význam.

V tomto měsíci slavíme Purim. Kromě povinnosti vyslechnout Megilu Ester a obdarovávání potřebných bychom tento svátek měli oslavit i svátečním pokrmem na počest toho, že se Židům podařilo vyvázat z rukou Hamana, který je chtěl vyvraždit.

Samotný purimový příběh začíná popisem hostiny, již pořádá král Ahašveroš, a dalších několik částí megily se odehrává u jídla. Hlavní aktéři jsou Žid Mordechaj a Haman. Ačkoli to v příběhu není řečeno přímo, existuje mezi nimi prastaré pouto. Mordechajovým předkem byl král Saul a Hamanovým Amalek. Amalekovi lidé napadli Židy putující k přijetí Tóry. Proč Amalek a Haman útočili na Židy a co s tím má společného jídlo?

Jídlo patří k základním životním potřebám. Ale to, jak k němu přistupujeme, vypovídá o tom, jací jsme. Zákony o košer stravě činí z jídla náboženský skutek. Nejíme jen proto, abychom se najedli, ale abychom uctili stvořitele a učinili tento svět svatým. Proto též před jídlem pronášíme požehnání.

Právě to, že judaismus využívá každou příležitost, aby spojil fyzické činy s duchovní sférou, Hamana a Amaleka tak rozčilovalo. Při hostině, kterou uspořádal král Ahašveroš, se nápoje nalévaly ze starých nádob. Tyto nádoby byly uloupeny z prvního Chrámu a patřily k posvátným předmětům, které používali koheni při chrámové bohoslužbě.

Tím, že je král nechal takto používat, podílel se na jejich znesvěcení a popíral Boží existenci. Hostina se konala jen proto, aby lidé uspokoili svůj apetit. Naproti tomu skutky, jimiž každodenně – včetně košer jídla – plníme svaté příkazy, nás přibližují Bohu. A to byla podstata problému, který pro Amaleka a Hamana představoval Mordechaj a Žid.

BRYAN WOOD,
kantor Staronové synagogy

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – březen 2016

adar I. – adar II.

Staronová synagoga

4. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.31 hodin
5. 3.	sobota	ŠABAT ŠKALIM VAJAKHEL 2M 35,1–38,20 mf: 2M 30,11–16; hf: 2Kr 12,1–17 mincha konec šabatu	17.15 hodin 18.39 hodin
10. 3.	čtvrtek	1. den Roš chodeš adar II.	
11. 3.	pátek	2. den Roš chodeš adar II. večerní bohoslužba	17.42 hodin
12. 3.	sobota	ŠABAT HAFSAKA RIŠONA PEKUDEJ 2M 38,21–40,38 hf: 1Kr 7,51–8,21 mincha konec šabatu	17.20 hodin 18.50 hodin
18. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.54 hodin
19. 3.	sobota	ŠABAT ZACHOR VAJIKRA 3M 1,1–5,26 mf: 5M 25,17–19 hf: 1S 15,2–34 mincha konec šabatu	17.30 hodin 19.02 hodin
23. 3.	středa	půst Esterin	
24. 3.	čtvrtek	PURIM	
25. 3.	pátek	ŠUŠAN PURIM večerní bohoslužba	18.05 hodin
26. 3.	sobota	ŠABAT HAFSAKA ŠENIJA CAV 3M 6,1–8,36 hf: Jr 7,21–8,3; 9,22–23 mincha konec šabatu	17.45 hodin 19.13 hodin
1. 4.	pátek	večerní bohoslužba	19.16 hodin
2. 4.	sobota	ŠABAT PARA ŠMINI 3M 9,1–11,47 mf: 4M 19,1–22; hf: Ez 36,16–38 mincha konec šabatu	19.00 hodin 20.26 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby zde budou 4. 3. od 17.30 hodin
a 18. 3. od 17.50 hodin.*

Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

*Ve středu 23. 3. v 19 hod. se koná purimová oslava a kantilace Megilat Ester.
Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.*

RÁD SA VRACIAM

S Petrom Gerom nielen o architektúre a urbanizme

Peter Gero (1942), urbanista – architekt. Narodil sa v Bratislave, kde aj vyštudoval na Stavebnej fakulte. Patria k emigrantom roku 1968, do Nemecka odišiel krátko po 21. auguste. Rodičia a neskôr aj sestra ho nasledovali. V Hamburgu sa prepracoval do pozície riaditeľa odboru plánovania a výstavby a v tejto pozícii významne ovplyvnil súčasný vzhľad severonemeckej metropoly. Po roku 1995 žije a pracuje v Nemecku aj na Slovensku. Je členom komory českých architektov, členom Dozornej rady bytových podnikov Hamburgu, odborným garantom procesu Trenčín-City a tiež vysokoškolským pedagógom na Fakulte architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. S Petrom Gerom sa zhoval Jaro Franek.

Peter Gero. Foto archiv.

Tvoja rodina prežila holokaust za zaujímavých a dramatických okolností. Môžeš k tomu povedať niečo?

Osud mojich rodičov bol podobný mnohým iným. Otca zatkli a odviezli v decembri 1944 priamo z bytu, kde sme bývali, matku a teda aj mňa nedeportovali, pretože mali mylnú informáciu, že židovského pôvodu je len otec. Najprv bol v zbernom tábore v Seredi, potom ho deportovali do Sachsenhausenu. Absolvoval aj „pochod smrti“, zhodou okolností v tej istej skupine, kde bol aj otec Fedora Gála. Matke sa neskôr podarilo získať ubytovanie v podnájme u rodiny, ktorej syna pripravovala na maturitu. Tá rodina vedela o našom židovskom pôvode, ale zatajovala nás pred úradmi. Je zaujímavé, že po roku 1989 sme sa snažili, aby získali ocenenie Spravodlivý medzi národmi udeľované Jad vašem, ale rodina si nepriala žiadnu publicitu a ocenenie odmietla

prevziať. Mali obavy, že by im to mohlo uškodiť.

V povojnovom období bol otec (vyštudovaný právnik) členom československej delegácie pri medzinárod-

nom súdnom dvore v Norimberku, ktorú viedol generál Bohuslav Ečer. Mal na starosti predovšetkým prípad Dietera Wislicenyho, ale vypočúval aj Hermanna Göringa. Od Američanov dostal ponuku na právnické miesto v New Yorku, odmietol ju. V tom čase veril, že v Československu vznikne nová spravodlivejšia spoločnosť.

Ako sa v rodine prejavoval fenomén židovstva, čo z tradícií ste v rodine dodržiavali?

V našej rodine sa židovské tradície neudržiavali, výnimkou bol starý otec, ktorý bol členom aj funkcionárom židovskej náboženskej obce v Trnave. Ale rodičia prezentovali postoj, že „teraz je nová doba a všetci budeme rovnakí“, židovstvo v náboženskom zmysle do tohto modelu jednoducho nepatrilo.

Pokiaľ viem, tvoja sestra bola v Hamburgu činná v miestnej židovskej komunite. Aký bol tam komunitný život?

Sestra bola v lete 1968 v Izraeli a po 21. auguste si tamojšij pobyt voči pô-

vodným očakávaniam značne predĺžila. Stretla sa s príbuznými, ktorých sme prv nemohli navštíviť, absolvovala ulpan, dobre sa naučila ivrit, získala aj náboženské vzdelanie, spoznala izraelskú spoločnosť. Za rodičmi do Hamburgu prišla až roku 1971 a neskôr sa zamestnala v miestnej židovskej komunite. Mala na starosti prácu s prisťahovalcami.

Najčastejšie to boli prisťahovalci z krajín bývalého Sovietskeho zväzu. Dnes má hamburgská obec asi tisíc členov, tvoria ju z väčšej časti prisťahovalci a menší počet členov domáceho pôvodu. Obec v Hamburgu je tradične liberálna, v minulosti bola málo religiózna, ale dnes, pod vplyvom emigrantov z východu do nej patria aj ortodoxní Židia a Lubaviči.

Žiješ v Nemecku. Ako sa tam zmenila atmosféra?

Atmosféra sa menila kontinuálne. Spomínam si, že v počiatkoch pobytu v Nemecku sme bývali v podnájme. Naš domáci bol veľmi dobrý človek, povoláním lekár. Bol to alkoholik, každý večer konzumoval značnú dávku tvrdého alkoholu a následne nám hovoril: „Neostávajúte v tejto krajine, Nemecko nie je pre vás. Toto je krajina antisemitov.“ Jeho tvrdenie ma znepokojovalo. V tom čase boli krajiné voľby, v ktorých kandidoval na miesto mešťanostu Hamburgu pán Herbert Weichmann, veľmi dôstojný starý pán, praktizujúci Žid. Vo voľbách vyhral. Vtedy som si povedal, že ak je toto možné, tak situácia v Nemecku nie je taká zlá, ako si myslí náš domáci. Už vtedy sme si všimli, že verejné hlásenie sa k židovskému pôvodu bolo (na rozdiel od vtedajšieho Československa) normálna vec. Čo sa však v posledných rokoch v Nemecku zmenilo, to sú otázky bezpečnosti a ochrany židovských objektov. Každú židovskú školu, synagógu a podobný objekt dnes chráni policajná alebo iná ochranka.

V poslednom období sa pod zmenu spoločenskej atmosféry podpísala obrovská utečenecká vlna, ktorá zaplavila Nemecko. Jedná sa o migrantov, ktorých bude pravdepodobne ťažko integrovať do nemeckej spoločnosti. Nepocitujú voči hostiteľskej krajine vďačnosť, skôr sa domáhajú svojich „práv“. Dôsledky tejto migračnej vlny neviem odhadnúť, môže viesť k neželanej radikalizácii spoločnosti a v tejto súvislosti som rád, že máme byť aj v Bratislave.

Zvláštnou historkou tvojho života je spoločné tlačenie kočíkov tvojej mamy (s tebou v kočíku) a manželky Hansa Ludina, pani Ludinovej (s Malte Ludinom v kočíku) v roku 1944. Naozaj sa vaše mamy stýkali? Vedela pani Ludinová, „kto je kto“?
/Hans Elard Ludin (1905–1947), presvedčený nacist, vyslanec tretej ríše na Slovensku. Američania ho po vojne odhalili, zatkli a vydali do Československa. Národný súd v Bratislave ho odsúdil na trest smrti, ktorý bol vykonaný 9. prosince 1947. Obžaloba argumentovala aj Ludinovým podielom na vyvraždení podstatnej časti slovenských Židov.

Syn vyslanca Hansa Ludina, Malte Ludin (narodený 1942 v Bratislave), je nemecký filmár, ktorý nakrútil r. 2005 pozoruhodný dokument o svojom otcovi (*Zwei oder drei Dinge, die ich von ihm weiss*). Dokument odohrávajúci sa čiastočne v rodinnom prostredí autora odhaľuje hlboký rozpor medzi realitou a rodinnými legendami, ktoré mali popraveného otca predstavovať v pozitívnom svetle. Slovenská mutácia filmu sa stretla s diváckym záujmom a bola prezentovaná aj vo vysielaní STV./

Tá story je pravdivá. Moja mama sa zoznámila s pani Ludinovou náhodne. Obidve mali malé deti, tlačili kočíky, mama hovorila nemecky. Potom vyhladala prítomnosť pani Ludinovej, keď boli v Bratislave „chytačky“ Židov. Pre mamu predstavovala prítomnosť pani Ludinovej bezpečie. Žiaden gardista, ľudák, alebo policajt by si nedovolil obťažovať manželku nemeckého vyslanca, alebo niekoho v jej spoločnosti. To bol dôvod, prečo sa držala v jej prítomnosti. Čo sa týka

otázky, či pani Ludinová vedela, kto je kto, tak som presvedčený, že nie. Bola veľmi lojálna k svojmu manželovi a aj k režimu, ktorý zastupoval.

S Malte Ludinom som sa zoznámil po rokoch, keď som už žil v Nemecku. Ludin vtedy začal pracovať na filme, ktorý mal ukázať život jeho otca. Chcel môjmu otcovi položiť otázky ohľadne procesu s jeho otcom. Môjmu otcovi ani mne nebolo jasné, aký film to bude. Mohlo sa jednať o snahu očistiť vyslanca Ludina a vykresliť ho v pozitívnom svetle. Môj otec sa obával, že jeho svedectvo by mohlo byť zneužitá a odmietol sa stretnúť (a ani sa nestretol) s Malte Ludinom. Odkázal ho na bratislavské archívy, kde sú doklady o súdnom procese s jeho otcom a v rovnakom duchu mu odporučil kontakt na slovenských historikov – Ladislava Lipschera, Ivana Kamenca a Katku Hradskú. Napokon sa naše obavy ukázali ako zbytočné a film, ktorý „mladý“ Ludin nakrútil, je voči jeho otcovi a voči obrazu, ktorý si o ňom vytvorili v rámci rodiny, silne kritický.

Býval a študoval si v Bratislave. Ako vnímaš premeny mesta? Čo sa stalo so Starým Mestom v tvojom videní?

V Bratislave som študoval inžinierske stavby, bol to dobrý začiatok, ale vzdelanie som si v Nemecku rozšíril. V Západnom Berlíne som študoval urbanistiku a potom som pracoval v Hamburgu, spočiatku v skupine, ktorá navrhovala dizajn staníc metra, potom v rôznych funkciách v rámci mestskej správy. Napokon som bol 12 rokov „vedúci stavebný riaditeľ rozvoja mesta“. Ak sa mám vyjadriť k Bratislave, tak ako nešťastie vidím značnú fragmentalizáciu celého verejného priestoru. Je to dané tým, že mesto neustrážilo svoj potenciál rozvoja a vzdalo sa pozemkov v centre, ale aj v mestských častiach, bez vytvorenia konceptu rozvoja mesta. Tým sa stali čisto ekonomické parametre rozhodujúce a verejný záujem bol potlačený, vlastne sa ani nedefinoval. Tvorba verejných priestranstiev, začlenenie urbanistických celkov do infraštruktúry, doprava, zeleň atď. viedli k dnešnej situácii, ktorú vnímam ako postupnosť premárnených šancí. Kri-

ticky vnímam aj veľmi homogénnu štruktúru vlastníckych práv v bytovom segmente. Skoro celý bytový fond je privátny, takmer nejstujú komunálne a štátne byty. To znižuje mobilitu a rôznorodosť spoločnosti a ekonomiky.

Ale to najhoršie, čo stojí za mnohými spomenutými problémami, to je korupcia. Všetci o nej vieme, hovorí sa o nej, ale nič závažné sa proti korupcii nekoná. Korupcia ničí spoločnosť, spôsobuje odchod mladých a schopných ľudí, ktorí sú často úspešní v zahraničí, ale Slovensko stráca ich tvorivý potenciál. Okrem korupcie je tu aj skutočnosť, že o Bratislave často rozhodujú ľudia, ktorí nemajú k mestu vzťah, nevážia si mestskú, ale často ani svoju súkromnú zeleň, chýba im empatia k prostrediu. Osobne som však optimista a verím v pozitívny vývoj. Vyžaduje si to však silnú občiansku angažovanosť. Očakávať, že zmeny prídu samé od seba a „zhora“, to bol jeden z princípov totalitného režimu.

Bratislava má veľký potenciál v živom a obývanom historickom centre. Veľa európskych miest bojuje s nasadením za znovuoživenie centrálnych mestských častí, ktoré sa v 70. a 80. rokoch vyľudnili. Trvá to desaťročia a mestá to stojí vysoké finančné náklady. Aj tu sa treba učiť z chýb iných. Bratislava by mala mať koncept, ako zabrániť chybám, ktoré sa približne pred 30 rokmi urobili v iných európskych metropolách. Obývané centrum sa môže ľahko stratiť, a to sa ťažko napráva. V historickom meste treba zvýšiť kvalitu životného prostredia, zabrániť premenám bytov na kancelárie, obmedziť, prípadne vylúčiť z centra kasína a herne a udržať infraštruktúru.

Si členom bratislavskej židovskej obce, ako sa cítiš na jej pôde?

Veľmi oceňujem uvoľnenú atmosféru bratislavskej židovskej obce, mám tu mnoho priateľov a známych, cítim sa veľmi dobre. A rovnako tu máme s manželkou viacerých priateľov z majoritnej spoločnosti, sú to tolerantní a rozhladení ľudia, môžeme sa otvorene zhovárať o akejkoľvek téme, rozumieme si. Do Bratislavy sa rád vraciam.

JARO FRANEK

V ZAJETÍ TÍŽIVÉHO SNU

O televizním filmu *Zločin v Polné*

První dvě neděle v únoru měli diváci ČT příležitost zhlédnout nový dvoudílný film *Zločin v Polné* režiséra Viktora Polesného, věnovaný událostem hilsneriády, tedy případu, kdy byl v březnu 1899 obviněn v Polné u Jihlavy židovský mladík Leopold Hilsner z rituální vraždy. Ačkoli se tvůrci poctivě snažili o věrné zachycení případu, výsledek není příliš přesvědčivý – ani jako dokument, ani jako hraný film.

DOBOVÉ PRAMENY

Jak známo, není v tomto případě o dokumenty všeho druhu nouze: Byla to patrně vůbec první moderní mediální aféra, o níž informovala a komentovala ji nejen tehdejší média v celém Rakousko-Uhersku, ale i všechny významné listy v Evropě. Podobně jako tomu bylo během Dreyfusovy aféry, která v době, kdy začínal proces s Leopoldem Hilsnerem, trvala ve Francii již přes čtyři roky.

Byly dostupné nejen veřejně publikované protokoly ze soudních přelíčení, ale také rozsáhlé komentáře v pražském, vídeňském či berlínském tisku, od podrobných popisů zločinu, způsobu jeho vyšetřování až po četné teorie jeho výkladů. Ještě výstižnější a bezprostředně působící jsou kreslená zpravodajství ze soudní síně, fotografické podobizny hlavních aktérů a dokumentace dalších míst s případem spojených (především samotného „místa činu“ a nalezení zavražděné Anežky Hruškové na okraji lesa nedaleko Polné). Do-

zpravodajství o posledních událostech v mnoha národních, stranických i otevřeně antisemitských listech. Nejpodrobnějším obrazovým zpravodajem byla nedělní příloha *Pražského ilustrovaného kurýru*, z něhož tvůrci filmu zřejmě také čerpali při rekonstrukci prostředí a výběru herců. Nej působivější kreslené nebo inscenované výjevy byly šířeny na pohlednicích, tehdy novém médiu, jejichž počet (včetně inscenované Hilsnerovy popravy) jde přinejmenším do stovek a které účinně ovlivňovaly svědky a porotce i celou veřejnost během procesů.

HLAVNÍ POSTAVY

Pokud jde o rekonstrukci událostí, nelze filmu na první pohled nic vytknout. Autor scénáře (Václav Šašek) a jeho odborný konzultant, právník a historik Stanislav Balík nepochybně pečlivě prostudovali většinu dostupných dobových materiálů (v čemž jim jistě pomohla neobyčejně fundovaná a skvěle napsaná kniha Jiřího Kovtuna *Vražda v Polné*, Praha 1994).

Při množství do případu zapletených postav a událostí však bylo hlavní otázkou dramaturgie, na jaké postavy a souvislosti případu se má filmové zpracování zaměřit především. Tvůrci zdařile zdůraznili nejen osud hlavní oběti – Leopolda Hilsnera –, ale také jeho mladého obhájce Zdenka Auředníčka a jeho ženy Anny, pro které se stal polenský případ rovněž životní a tragickou událostí. Podrobně sledují jejich osudy spojené s případem, soustředí se na jejich prožívání kauzy a nenávislné kampaně, které ji doprovázely a nakonec Auředníčkovy

vyhnaly z Kutné Hory a Prahy do Vídně. Vrcholem této trojice kladných hrdinů je ovšem T. G. Masaryk a jeho známé vystoupení proti pověře rituální vraždy a způsobu vyšetřování celého případu (brožura *Nutnost revidovati proces polenský* a články v tisku). Na Masarykovu „opovázlivost“ reagovali

nacionalističtí studenti na Karlově univerzitě násilnými demonstracemi, které jsou ve filmu rovněž zachyceny.

Je nutno ocenit herecký výkon Karla Heřmánka ml., který citlivě ztvárnil zmateného a situaci ne zcela chápajícího Leopolda Hilsnera, věrohodně působil i vyšetřující soudce Baudyš (Fr. Němec)

a ovšem i T. G. Masaryk v podání Karla Rodena. Poněkud méně výrazná byla bohužel postava příliš rozvázného a „korektního“ Auředníčka (J. Plesl). Nejpřesvědčivěji však hráli – jak už to bývá – představitelé výraznějších záporných rolí: především očividně prolhaný svědek, vysloužilý voják Pešák (M. Etzler) a horlivý strážmistr Klenovec (L. Veselý), který svými unáhlenými výroky a zatčením Hilsnera celou aféru odstartoval, či otevřeně antisemitské členové občanského vyšetřovacího výboru v Polné. Poněkud matně naopak působil mladočeský politik Baxa (O. Kavan), který se v Hilsnerově případě angažoval velmi výrazně a svou roli v procesu nepokrytě využíval jako příspěvek ke kampani na post pražského primátora.

ZASNĚNÝ OBRAZ

Lze říci, že jak samotné zpracování případu, tak výběr a výkony herců byly v podstatě velmi dobré a promyšlené. Proč je však výsledný dojem tak neurčitý a matný? Proč běžnému divákovi, který často nemá o případu žádné povědomí, toho film až tolik neřekne? Jak to, že přes značné množství dramatických postav a situací působí poněkud zdlouhavě a rozpačitě, jako by neměl žádnou jasnou dramatickou osnovu a napětí? Proč vzbuzuje výhradně tíživou a depresivní atmosféru a jeho postavy jednají jakoby ve snu, zaskočeny zcela bezvýhodnou situací, když se ve skutečnosti odehrával ve vy-

Co se s ním děje, moc nechápe: obviněný Hilsner.

Horlivý strážmistr Klenovec a vyšetřující soudce Baudyš na místě činu.

máci i zahraniční dopisovatelé během vyšetřování v Polné a obou procesů v září 1899 v Kutné Hoře a v říjnu a listopadu 1900 v Písku přinášeli neustále čerstvé

hrocené atmosféře národnostních a politických bojů (občas připomínajících naši současnost)?

Ovšem – případ sám a situace Hilsnerových obhájců byly skutečně depresivní a bezvýchodné, bojovat proti hlouposti, pověrám, pomluvám a davové psychóze (případně autosugesci) je skoro nemožné. Navíc se autoři filmu snad až příliš soustředili na přesné a podrobné vylíčení samotného procesu. Přesto se zdá, že režisér nedokázal tuto historicky i lidsky neobyčejně dramatickou látku náležitě zpracovat. Obsahově ji pojal jako dokumentární film, rekonstrukci historie, která sleduje naučný cíl a přísně se snaží být věrná skutečnosti. To, co vzniklo, však není ani hraný dokument, kde by do děje vstupovaly ve větší míře autentické dokumenty a komentář (často působivější než hrané scény), ani zdařilý umělecký film, který by přitáhl pozornost širší veřejnosti a nutil ji zaujmout k tehdejšímu událostem stanovisko.

„KÁVOVÉ“ LADĚNÍ

Své asi vykonala také převážně statická kamera a použití dnes tak rozšířeného tmavohnědého ladění filmu, běžného u historických snímků, které odsouvají děj příběhu do vzdálené minulosti a z jeho postav činí poněkud zasněné přízraky. Celkově filmu chybí více exteriérů – živěji (paradoxně) působí pouze nalezení mrtvé Anežky na kraji lesa (kde má hlavní roli četník Klenovec) a rovněž slavná úřední zkouška Pešáková zázračného zraku. Snad žádný záběr však nezachytil nějaký pohled z polenského náměstí, o zdejších Židovském Městě ani nemluvě (s výjimkou Hilsnerova zatčení), ačkoli je dodnes zachováno v podstatě v tehdejší podobě a místní synagoga a rabínský dům jsou po nedávné obnově přístupné veřejnosti. Dlouhé záběry prázdné soudní síně stejně jako interiérové scény z bytu Auřednickových působí rozvláčně a nevýrazně. Právě v této atmosféře pak přináší oživení přesvědčivý výkon svědka Pešáka, i s jeho vojenskými vyznamenáními, vždy připraveného věrně sloužit eráru. Osvěžením z tíživé atmosféry je také svědectví paní Vomelové (D. Sedláková), která naopak

T. G. Masaryk v boji proti pověrám.

ignoruje navádění soudu a s venkovskou upřímností na své výpovědi v Hilsnerův prospěch trvá.

CHYBÍ PŘESAHA A SOUVISLOSTI

Za hlavní nedostatek filmu pokládám to, že v něm schází alespoň naznačení širších souvislostí příběhu a událostí s ním spojených, zejména tehdejší české národní a národovecké politiky, na jejímž pozadí příběh teprve získává plný význam. Připomeňme často bulvární komentáře z domácího i zahraničního tisku, dramatickou atmosféru dění v Praze a ostatních českých a moravských městech (je zmíněna pouze letmo v rozhovoru), kde případ vyvolával vzrušené veřejné diskuse a polemiky. Případ skutečně zasáhl celou českou, židovskou i německou společnost nejen v českých zemích, ale také Rakousku a Německu, a měl v mnoha směrech zásadní souvislosti s pozdějším politickým a společenským vývojem v těchto zemích, potažmo celé Evropě. Ostatně J. Kovtun ho nazval „českou baladou z přelomu 19. a 20. století, jež byla jednou z předzvěstí židovské katastrofy“.

Myslím, že proces byl pro jeho účastníky ještě horší, než jak ukazuje film, a pokud jde o chování české společnosti, nezašel si příliš s politickými procesy, které se měly odehrát o padesát let později.

Film *Zločin v Polné* mohl být zrcadlem chování a myšlení české národní společnosti ve zločinném období utváření její moderní historie, ale je spíše komorním příběhem o osudech a soukromých tragédiích jeho hlavních aktérů, do nichž veřejná scéna a politika zasahuje pouze vzdáleně. Na své podstatnější filmové zpracování si tak Hilsnerův příběh bude muset ještě počkat. Doufejme však (a dle místních ohlasů se to již děje), že film alespoň vzbudí nový zájem o Hilsnerův případ a přivede také více návštěvníků do Polné, kde mohou zhlédnout autentické prostředí těchto událostí a ve zdejších Židovském Městě navštívit opravenou synagogu a rabínský dům se stálou výstavou, věnovanou Hilsnerově případu.

ARNO PAŘÍK

Foto: záběry z filmu

PŘED STO LETY

Lze-li hilsneriádu označit za předzvěst židovské katastrofy, stejně lze pohlížet i na události před sto lety odehrávající se během první světové války. V únoru 1916 začala jedna z jejích nejdelších a nekrvavějších bitev na západní frontě – bitva u Verdunu. Trvala až do prosince 1916 a vyžádala si celkem 700 tisíc obětí, mrtvých bylo zhruba stejně na obou stranách, francouzské i německé. Zatímco na počátku Velké války sdíleli židovští občané Rakouska-Uherska a Německého císařství tytéž vlastenecké pocity jako většina obyvatel obou států, s jejím vývojem a vzrůstajícími ztrátami cítili na vlastní kůži, že jejich solidarita není vnímána bez výhrad. Začínalo se o nich mluvit jako o zbabělých, vyhýbajících se odvodu a na jejich účast v bojích se hledělo skrz prsty. Lidé nebrali v potaz, do jaké míry byl pro německé válečné úspěchy důležitý průmyslník Walter Rathenau nebo třeba Fritz Haber, vynálezce tragicky proslulých chemických zbraní. Množily se útoky na Židy, považované za zbabělce a zrádce.

SČÍTÁNÍ VOJÁKŮ

Právě v době bitvy u Verdunu a na Sommě nařídilo pruské ministerstvo války, aby bylo na základě stížností, že se občané „izraelitské víry“ vyhýbají vojenské službě nebo získávají místa na úřednických postech daleko za bitevní linií, zorganizováno sčítání, jehož cílem bylo zjistit, zda skutečný počet aktivních židovských vojáků není menší, než by měl být. Ponižující nařízení nebylo nijak podložené. Podíl německých Židů na frontě prokazatelně odpovídal podílu Židů v celkovém množství obyvatel, v uniformě sloužilo asi sto tisíc židovských vojáků (12 tisíc z nich padlo); za Rakousko-Uhersko bojovalo 300 tisíc židovských vojáků (40 tisíc z nich zahynulo). Výsledek sčítání nebyl prezentován – historici se domnívají, že zřejmě neodpovídal očekávání, ale naopak potvrdil, že Židé nesou ve válce svůj díl jako všichni ostatní, a armádní velení ho proto raději zničilo.

Obvinění však utkvělo v myslích mnoha Němců a později podstatně přispělo k sílícímu poválečnému antisemitismu – k představě, že Německo prohrálo válku hlavně „kvůli Židům“.

(am)

OSOBNÍ ZPŮSOB ZABÍJENÍ

Rozhovor s ředitelem Českého centra Lukášem Příbylem

Historik a dokumentarista LUKÁŠ PŘIBYL je od roku 2013 ředitelem Českého centra v Tel Avivu. O práci centra i svých zkušenostech ze Svaté země hovořil pro *Rch* v minulém roce (7/2015), nyní odpovídá na otázky týkající se současné teroristické vlny.

Jak teď vypadá běžný provoz v Izraeli?

V Izraeli jsem pobýval během první i druhé intifády. Zvláště během té druhé byla situace mnohem horší, sebevražední atentátníci se tehdy odpalovali v autobusech takřka denně. Ale tak liduprázdný Jeruzalém, jako když začala tato, co do počtu obětí daleko méně ničivá „intifáda nožů“, jak se jí v některých médiích občas říká, si nepamatuji.

Město najednou úplně ztichlo, jako by bylo v křeči. Normálně ze všech obchůdků něco hraje, všichni hulákají, ulice jsou plné, teď prázdná, ticho, nic. Měl jsem v Jeruzalémě pracovní schůzku a na zahrádce kavárny, kde člověk normálně bojuje o stoleček, jsme odpoledne s paní z magistrátu seděli sami, ulicí jen občas projela poloprázdná tramvaj. A my podvědomě trochu sledovali okolí, jestli nám

bundu, jestli si někdo nenese velkou tašku. Ale pořád to byla taková loterie osudu. Nebýt ve špatnou dobu na špatném místě, jako jednotlivec člověk nepředstával cíl.

Ale že si vás palestinský vrah na ulici vybere, chvíli jde tiše za vámi a pak vám vrazí nůž do zad, to je paradoxně vlastně hrozně osobní. Tenhle skoro hmatatelný strach nicméně našťástí paralyzoval Jeruzalém jen velmi krátce. Za pár dní jsem se pozdě večer vracel do Tel Avivu a na hranici mezi východní a západní částí města viděl slečnu, jak v klidu běhá, sama a se sluchátky na uších. O kus dál zadumaný starší pán venčil pejska, tak jsem si říkal, že už je vše při starém, že si Izraelci zase zvykli. Izraelci si totiž okamžitě zvyknou na cokoli, jejich odolnost a odhodlanost čelit podobným „situacím“ je fascinující a obdivuhodná, stejně jako rychlost, se kterou jsou útočníci „neutralizováni“ a vůbec životaschopnost a obranyschopnost celé země.

Lze se takové situaci přizpůsobit?

Izraelci se dokážou okamžitě přizpůsobit a nacházet řešení. Když začali palestínští

teroristé je tam instalovali, byla na evropské poměry ohromující. U nás by je museli nejspíš schválit památkáři, výběrové řízení na dodavatele sloupek by trvalo rok, a mezitím by bylo pár desítek mrtvých...

Jsou vůči sobě lidé – Židé a Arabové – v běžném styku ostražití?

Život se do velké míry vrátil do starých kolejí, atmosféra je ale teď v Jeruzalémě přece jen trochu jiná než dřív. I když mnohem méně hroživá, než by se zvenčí a z řady médií mohlo zdát. Dalo by se říct „business as usual“, ale všichni jsou ostražitější. České centrum má spoustu hostů, a když je vezu na nějakou akci do Jeruzaléma, vezmu to někdy přes vyhlídku na Olivetské hoře. Je odtamtud nádherný pohled na celé město, pak jedu dál dolů k ohradě podél hranice s palestinským územím a zpátky do Starého Města.

Cesta vede přes arabské čtvrti a kámen někdy přiletí i „normálně“, ale teď, než se tam vydám, nejdřív kouknu na obzor, jestli nad kopcem nevisí sloup dýmu. Když tam je, tak hoří pneumatiky a odpad v kontejnerech a pravděpodobně létají i molotovy, nedávno mi tam nad autem taky svištěly. Ve Starém Městě je vidět víc olivově zelených uniforem vojáků a vojaček pohraniční policie, na ulicích kolem hlídkuje víc policejních aut, při vjezdu do garáží v samoobsluze vám ostražka už zase otevře kufr. Před pár měsíci jen nakoukli do auta a pokývli. Před rokem nikdo nenosil zbraň, dnes zase uvidíte spoustu civilistů s revolverem za pasem. Obyvatele Jeruzaléma k tomu koneckonců vyzval i starosta Nir Barkat, který se svým bodyguardem jednoho teroristu před časem osobně zneškodnil. Ale nikde žádná hysterie, žádný strach, nikde taky není vidět žádná pomstychtivost. Arabské dívky v šátcích nakupují v buticích v západním Jeruzalémě stejně jako dřív, v klidu, Židé do arabských čtvrtí nikdy moc nechodili a dál nechodí, všechno je v pohodě, pouze ten klid je takový napjatější.

Jen jednou jsem viděl, po jednom z útoků, skupinu radikální osadnické mládeže, takové ty „hill-top youth“, mládež z kopců, pochodovat Jeruzalémem a vykřikovat protiarabská hesla a „smrt Arabům“, obklopovalo je ale tolik policistů, kteří si občas někoho z nich i vytáhli, že ten průvod na té poloprázdné ulici vypadal spíš groteskně než nebezpečně, i když bych tu chásku nepodceňoval. Naštěstí jich není moc.

Po lednovém útoku na kavárnu v centru Tel Avivu. Foto: Oded Balilty.

někdo nestojí za zády. To byl zvláštní pocit. Po relativně dlouhé době na izraelské poměry „naprostého“ klidu Jeruzalém zjevně zažil otřes. Svoji roli určitě sehrálo to, že lidi si odvykli, pozapomněli, že zlo kolem úplně nezmizelo, jen chvíli spalo. Šokující ale možná byla i forma tohoto násilí. Když bouchaly bomby, tak se člověk v autobuse samozřejmě rozhlížel, kdo má v létě na sobě ke krku dopnutou

útočníci používat automobily jako zbraň a v Jeruzalémě najíždět do chodců, vzápětí se na místech jako autobusové a tramvajové zastávky, frekventovaná nároží apod. objevily betonové kvádry zabraňující vozům vjet na chodník. Nevzhledné, ale funkční. Betonové kostky byly pár dní poté nahrazeny už estetičtějšími těžkými ocelovými sloupky s reflexními páskami, zapuštěnými do dlažby. Ta rychlost, se

A jak vypadá situace v Tel Avivu?

V Tel Avivu napětí není cítit skoro vůbec, protože byl útoků až na výjimky ušetřen. Velmi krátce jím otřásla pouze v lednu střelba na rohu ulic Dizengoff a Gordon, v samém centru města. Těch pár dní, než izraelské bezpečnostní složky toho zabijáka dostaly, bylo prý na vždy bujarý Tel Aviv výjimečně zlých. Lidé se údajně báli posílat děti do škol, chodit ven. Mám to

i v době, kdy na Izrael přelý raketami a letecké spojení se zbytkem světa bylo téměř přerušeno.

Jak se situace může vyvíjet dál?

To si netroufám odhadnout. Není to totiž, alespoň zatím, nějaké centrálně organizované hnutí, někteří útočníci pocházejí z klanů sympatizujících s Fatahem, někteří jsou z rodin spojovaných s Hamásem,

Totéž místo týden po útoku. Foto: Tomer Neuberger, Flash90.

zprostředkovaně od kamarádů, já byl zrovna na dovolené. Ale nemohlo to trvat dlouho, izraelská policie teroristu brzy zastřelila, a když jsem se týden po útoku vrátil, před podnikem, kde se střelba odehrála, se konala velká street party. Přišel na ni i starosta Tel Avivu Ron Chuldaj. Jako vzpomínka na oběti a takový vzkaz teroristům, že tohle město na kolena jen tak nedostanou, že v Tel Avivu se žije. I když to teď taky není úplně pravda. Letos byla tak mimořádná zima – většina domů tu nemá topení –, že jsme byli všichni zalezlí, drkotali zuby a čekáme, až zase začne léto.

Dotkla se vlna teroru nějak činnosti Českého centra?

Nemyslím, že by se současná situace nějak projevila na návštěvnosti našich akcí. Troufám si říci, že po Francouzích, Němcích a Polácích a možná Itálii jsme zemí, která je tu po kulturní stránce nejvíce „vidět“, přes absolutně nesrovnatelné finanční a personální zázemí. Práci jsme nepřerušili, na rozdíl od mnoha jiných kulturních center, ani během války s Hamásem v Gaze. Izraelská média tehdy také náležitě ocenila to, že Zdeněk Tyc a Jiří Mádl tu byli

jsou tu jednotlivci inspirovaní propagandou Islámského státu, naopak mnozí neměli žádnou předchozí historii násilí nebo napojení na nějakou teroristickou organizaci. A útočníci také většinou pocházejí z několika ohnisek, několika geografických oblastí, velké části Západního břehu jsou v klidu, nelze tedy, zatím, mluvit o skutečné intifádě, která by šla napříč palestínskou společností. Žádná z teroristických organizací momentálně ani nemá velký zájem na eskalaci, která by mohla přerůst ve válku s Izraelem. Hizballáh má plné ruce práce v Sýrii, Hamás se musí po poslední válce dozbrojit a poslední dobou mu útočné tunely do Izraele nějak padají na hlavu. Islámský stát sice Židům vyhrožuje, ale zatím žádnou akci nepodnikl.

Tyhle útoky jsou činy jednotlivců, o to složitější je předcházet jim. Několikrát jsem ale použil slovo zatím, protože tady se situace může změnit velmi rychle a stačí jeden rozsáhlý úspěšný atentát, na který bude Izrael nucen drtivě reagovat, stačí jiskra a může dojít k eskalaci. Ale se současnou mírou násilí se Izrael už zase naučil žít, musel, protože většina kroků, které je možné pro prevenci podobných útoků udělat, už země učinila. (am)

ZEMŘEL LORD WEIDENFELD

(3. 9. 1919 Vídeň – 20. 1. 2016 Londýn)

„Znal jsem ho nejen jako nakladatele a člověka, který se s každým znal a propojoval lidi, ale jako živelnou sílu pomáhající dobru. Vždycky vymýšlel nové způsoby, jak bojovat proti předsudkům, hojit staré rány a přinášet mír do těžce zkoušených částí světa.“ Slova bývalého britského rabína J. Sackse patří k mnohým, která zazněla po skonu nakladatele a filantropa lorda George Weidenfelda, jenž zemřel v lednu v Londýně v požeňnaném věku 96 let.

Pocházel z vídeňské židovské rodiny, v rodném městě studoval na univerzitě a na diplomatické škole (k jeho spoluzákům patřil Teddy Kollek, budoucí jeruzalémský starosta). Po anšlusu emigroval do Londýna a začal pracovat pro rozhlasovou stanici BBC, od roku 1942 jako její politický komentátor, současně publikoval v novinách. Roku 1948 založil spolu s Nigelem Nicolsonem nakladatelství Weidenfeld & Nicolson (od roku 1991 Orion Publishing Group). Záhy poté odjel – jako přesvědčený sionista – na rok do Izraele a působil jako šéf státní správy a poradce prvního izraelského prezidenta Ch. Weizmanna. Podílel se na zásadních rozhodnutích nového státu a současně díky kontaktům s předními politiky „sbíral materiál“ na knihy: v nakl. W&N a díky jeho ediční práci vyšly vzpomínky J. Rabina, Š. Perese, G. Meirové, J. Šamira a i T. Kolleka. Nakladatelství se proslavilo publikováním biografii, výpravných knih o historii i moderní prózy.

Současně se G. Weidenfeld nikdy nepřestal zajímat o politiku a svůj zájem o nápravu světa projevoval prakticky, většinou (ale nikoli výhradně) jako podporu Izraele a snahu napomoci řešení blízkovýchodního konfliktu. Dotoval několik izraelských univerzit, ale také londýnskou Královskou operu a Národní galerii portrétů; podporoval také Univerzitu v Oxfordu. Naposledy, jako projev vděku křesťanům, kteří zachraňovali Židy během šoa, založil nadaci na pomoc křesťanům prchajícím před Islámským státem.

Za nakladatelskou a filantropickou práci získal řadu ocenění – kromě povýšení do šlechtického stavu to byly čestné doktoráty a ceny nejen v Británii, ale také v Německu, Rakousku, Itálii, Polsku a samozřejmě v Izraeli. (am)

NEJKRÁSNĚJŠÍ NA SVĚTĚ

Znovu v Piemontu – Roero, Monferrato (a Langhe)

Kdyby to neplatilo s malými výjimkami pro celou Itálii, mohlo by se napsat, že Piemont nestačí navštívit jednou ani dvakrát, i když to je samozřejmě mnohem lepší než nic. Je třeba ho navštěvovat opakovaně. Potom se mimo jiné ukáže, že historická území, ze kterých se skládá a která se často už nekryjí s dnešním administrativním dělením oblasti na provincie, mají svůj společný charakter, který jim i v rámci Piemontu dodává osobitost

ležící na levém břehu, je možná o něco méně známé než Langhe a jeho vína jako by rostla a zrála poněkud ve stínu kopců, po nichž Langhe dostalo své jméno (*langa* v piemontském dialektu znamená kopec). Ale to je jen dobře, protože v tomto pomyslném stínu plném sadů a vinic díky tomu nedochází zatím příliš často k astronomickým jevům, které mají spadeno zejména na ceny. Zatímco městečka Barolo či Barbaresco

Krajina v Roeru – zvlněná, téměř vždy mírně zamlžená a plná vinic a sadů. Foto: J. Daniček.

a jedinečnost. Potom se ukáže, že „krajina vinic Piemontu: Langhe-Roero a Monferrato“, zapsaná v roce 2014 na listinu světového dědictví UNESCO, představuje rozmanitý celek, fascinující svou krásou i toho, kdo se k vínu staví lhostejně, nebo dokonce odmítavě. Ostatní, kteří, jak pevně doufám, reprezentují větší část lidstva, ty musí uprostřed vinic Piemontu nutně napadnout, že se ocitli jednou nohou v ráji.

Takový dojem ještě zesiluje lehký opar čili piemontská mlha, všudypřítomná, jen občas mizějící, aby o kousek dál zhoustla do hustého mraku, zakryla několik údolí a pak se zvedla a zahalila do své namodralé průsvitnosti pro změnu vinnou révou porostlé kopce. Něco takového snad může existovat jen jako mámení a přelud. Vtom zasnívá slunce a skutečnost se na chvíli objeví taková, jaká je. Jen na chvíli, protože lidská duše, alespoň pokud přebývá na tomto světě, na tolik krásy není stavěná.

ROERO

Hranicí mezi oblastí Roero a územím Langhe je řeka Tanaro. Zvlněné Roero,

jsou ohniskem těchto jevů a můžeme se tu běžně setkat s vícečetnými čísly, Roero se drží u země, jak se na vinaře a sadaře sluší.

Velká města v Roeru nenajdete. Výjimkou by mohla být starobylá Alba, která se rozkládá na obou březích Tanara, a teoreticky tedy patří oběma regionům. Ale z nějakého důvodu je považováno za centrum a hlavní město Langhe a nic s tím nenadělá ani řeka. V říjnu se v Albě pravidelně koná slavná Fiera del Tartufo (Trh lanýžů), na kterou se sjíždějí lidé z daleka i z cizích zemí. V regionu Alby (a v tomto případě i v Roeru) se totiž nacházejí *tartufo bianco* (*Tuber magnatum*), bílé lanýže, nejaromatičtější a nejvzácnější ze všech hub a jedna z nejdražších potravin vůbec. Jejich chuť se nepodobá ničemu jinému a nelze ji ničím napodobit. Váží se na lékárnických vážkách – a to i v restauracích. A čím jsou větší, tím jsou lanýže, podobně jako diamanty, dražší. Takzvaný „lanýž století“ o váze 1,5 kg byl v roce 2007 vydražen za 330 000 dolarů, tedy okolo osmi milionů Kč. Zkrátka astronomie, ceny a Langhe mají cosi společného.

ARNEIS

Ale vraťme se do Roera. Canale, Cornelian d'Alba, Piobesi d'Alba, Vezza d'Alba, Monteu Roero, Magliano Alfieri a Santo Stefano Roero, to jsou jen některá městečka a vesnice, s nimiž je spojeno renomé zdejšího vína a oblasti DOC. Také tady vzniká, podobně jako za řekou v nedalekém Barolu a v La Morra, skvělé červené z révy Nebbiolo. Nás ale v této souvislosti zajímá snad ještě více, že se do něj přidává dvě až pět procent bílého vína Arneis z původní místní révy stejného jména. Slovo *arneis* má svůj původ v piemontském dialektu a dalo by se přeložit jako „malý darebák“. Tak piemontští vinaři přezdívali révě, kterou přisazovali do řádků Nebbiola, aby odváděla pozornost ptáků a včel od červených hroznů. Samostatně na víno se Arneis vyzouval jen málo a stoupající obliba červené révy Nebbiolo způsobila, že kolem roku 1970 už byl považován za prakticky odepsanou odrůdu. Ve směsi s méně kvalitním Nebbiolem ho pili na žízeň nádeníci ve vinicích a říkali mu „tchyně“. Ale pak se něco stalo.

Několik renomovaných piemontských vinařů (mezi nimi například Ceretto, Giacosa a Currado) začalo s Arneisem pracovat a s použitím nových technologických možností, zejména řízeného kvašení, se jim podařil malý zázrak. Vlastně ne malý, ale skutečný, velký zázrak. Tím je původní suché bílé z Piemontu, Roero Arneis, které si brzy získalo oblibu a renomé do té míry, že bylo z třídy DOC, udělené mu v roce 1985, povýšeno do stavu DOCG (2006), nejvyšší příčky na pomyslné stupnici kvality vína. V současné době ho produkuje mnoho malých i větších vinařů a vinice osázených touto révou stále přibývá.

Co je to Roero Arneis, se lze přesvědčit třeba v Canale, příjemném městečku a centru celé oblasti, kde se nachází Enoteca Regionale del Roero (Via Roma 57), která nabízí Arneis od desítek místních vinařů. Odejít odtud obdivovat okolní přírodu, která za vínem stojí, vyžaduje velmi silnou vůli.

Na špatný Arneis narazí člověk v Roeru jen vzácně, a to ještě trvá podezření, že těch několik láhví s podivným obsahem bylo přimícháno do produkce záměrně, aby ještě více vynikla všeobecná kvalita. Na závěr: jde o svěží, silně osobité suché víno zlaté barvy bez příměsí dřeva, pilin a jiných problematických ingrediencí, vždy dobré a často úžasné.

PIEMONTE ŽIDOVSKÝ

Historicky byl Piemont, na rozdíl od jiných částí Itálie, k Židům relativně vřelý, což se projevilo v tom, že tu bylo také nejvíce židovských obcí – tedy třináct. To se nezdá být mnoho, ale ve srovnání s Lombardií (4), Ligurií (1), Benátskem (3) či Toskánskem (5) to zase tak málo není. Židé sem přicházeli z Francie, Německa i z jiných oblastí Itálie a tak tu najdeme synagogy aškenázské, sefardské i modlitebny italského ritu, které mimo to občas ve svém minhagu konzervovaly ještě mnohem starší tradice. Nešlo o velké počty lidí – v celé Itálii žilo na počátku 19. století přibližně 30 000 Židů, takže počet piemontských souvěrců se dlouhodobě pohyboval kolem tří až čtyř tisíc. Ve svých malých obcích a ještě menších synagogách připomínali trochu révu Arneis, vysazenou v malém počtu

Bima synagogy v Cherascu. Foto JD.

mezi řádky červené révy Nebbiolo. I jejich fungování bylo dlouho účelově vymezeno a stejně jako Arneis byli podceňováni a přehlíženi.

V krajině vinic Piemontu Langhe-Roero a Monferrato bylo takových obcí pět: Casale Monferrato, Asti, Moncalvo, Mondovì a Cherasco. Všude se zachovaly synagogy, ale s výjimkou Casale už nejsou funkční. Židé se z venkova do velkých měst stěhovali, podobně jako jinde v Evropě, jakmile to emancipační zákony umožnily a malé obce bývaly bez mínjenu už před druhou světovou válkou. Ale úplně opuštěné nezůstaly, většinou se o ně stará židovská obec v Turíně a jsou veřejnosti do jisté míry i přístupné.

CHERASCO

Jedna takovou najdeme v Cherascu, ležícím nad soutokem řek Stura di Demonte a Tanara, která odděluje Langhe a Roero. Městečko nemá ani deset tisíc obyvatel, ale je starobylé, plně zajímavých památek a staveb a vůbec ne ospalé. V kulinářském světě jsou proslulí místní šneci, každoročně se tu v září koná Festival della Lumaca neboli Hlemýžďí slavnosti, a existuje zde dokonce Istituto Internazionale di Elicicoltura, zabývající se chovem hlemýžďů vědecky a mezinárodně. Při vši úctě k vědě i mezinárodním souvislostem je ovšem třeba podotknout, že šneci

jsou závažným způsobem trejfe neboli nekošer. To už spíš přicházejí v úvahu baci di Cherasco, pusinky z čokolády, lískových oříšků a kakaového másla, vynalezené zdejší cukrářem v 19. století a patentované jako nenapodobitelná specialita.

Přítomnost Židů ve městě je prokázána od 16. století. Doklad z roku 1543 uvádí, že se do Cherasca přistěhoval jistý Benedictus DeBenedetti a založil tu úvěrovou banku. Jeho potomci potom po staletí ve

městě žili a měli nemalý vliv na jeho rozvoj a prosperitu. Když v roce 1723 vstoupilo v Piemontu v platnost nařízení, které stanovilo Židům povinnost žít v oddělené části obcí, vzniklo v rozsáhlém domě nebo spíše konglomerátu domů v dnešní ulici Marconi č. 4 ghetto. Zatímco zvenku se budova ničím od svého okolí neodlišuje, škola a zejména synagoga z 18. století, umístěná v jejím nejvyš-

ším patře, patří se svým vyřezávaným dřevěným mobiliářem, nástěnnými malbami, hebrejskými nápisy a dekoracemi ke skvělým ukázkám piemontského židovského barokního stylu.

Zdejší židovská obec nikdy nebyla velká a počet jejích členů se až do emancipace pohyboval stabilně okolo sta osob. Ale představovala společenství, které se svým křesťanským okolím vycházelo relativně dobře a jeho historie, která se uzavřela v první polovině 20. století, je stále integrální součástí historie a podoby dnešního Cherasca.

Dnes je synagoga v majetku židovské obce v Turíně, díky nadaci DeBenedetti Cherasco je dobře restaurovaná a udržovaná a včetně výstavy *Život a kultura Židů v Piemontu* přístupná veřejnosti.

NEJKRÁSNĚJŠÍ SYNAGOGA

Nejkrásnější synagoga na světě – nebo alespoň v Itálii – se podle shodného názoru carmagnolských Židů nacházela a nachází v Carmagnole. Z Cherasca je to nějakých 40 kilometrů směrem na

Turín, a pokud si jen nepatrně zajedeme, můžeme projet znovu celé Roero s jeho rozsáhlými lesy, kopci, hrady sady a vinicemi. Stojí tu za to.

Sama Carmagnola je zvláštní, přes tisíc let staré a kdysi velmi bohaté město. Písčité půda v okolí se ke klasickému zemědělství příliš nehodila, ale velmi vhodná se ukázala být k pěstování konopí, ze kterého se tu vyráběly lana i plachty pro námořní lodě. Město bylo největším producentem tohoto zboží v Itálii a zásobovalo loděnice v Ligurii, Marseille a celé jižní Francii. Bylo v minulosti několikrát součástí Savojska a Francie, ale nakonec se, jako celý Piemont, jazykově i politicky stalo součástí sardinského království a později sjednocené Itálie.

Nejstarší zprávy o židovské přítomnosti ve městě pocházejí z 15. století, obec je doložená od roku 1680. Stejně jako v Cherascu nebyla nikdy příliš početná a počet jejích členů nikdy nepřesáhl dvě stě osob. Renomé si získali zejména jako zlatníci a obchodníci s textilem.

Na základě nařízení o oddělení Židů od ostatních obyvatel vzniklo i v Carmagnole v roce 1724 v prostoru, ohraničeném dnešními ulicemi Bellini, Benso

a Baldassano, ghetto. V něm byla někdy kolem roku 1780 postavena nová synagoga (Via Bertini 8), která se bez velkých změn dochovala do dnešních dnů. Zvenku opět nic nenaznačuje, jak krásný a harmonický je její hlavní sál. Aron hakoďeš, centrálně umístěná osmiboká teva (bima) aškenázského typu, lavice rozmístěné podél stěn i další vybavení jsou ukázkou mistrovské dřevorezby a polychromie piemontského baroka a v oblasti a mož-

Synagoga v Carmagnole, detail výzdoby barokní bimy. Foto archiv.

ná i na celém Apeninském poloostrově jí v synagogálním kontextu sotva co může konkurovat. A tak se ani nelze divit, že na ni zdejší Židé byli v dobách, kdy carmagnolská obec ještě existovala, tak hrdí a prohlašovali ji za nejkrásnější na světě.

Vždyť co se v celém světě může rovnat Itálii? Podle této logiky první v Itálii může znamenat i první na světě, a tedy – nejkrásnější.

JIRÍ DANÍČEK

Rémi Brague

KDO UČINIL ČLOVĚKA?

A jak je to s hypotézou Boha stvořitele? Vzor tohoto typu boha je v oběhu celá staletí. Je to Bůh, o němž se hovoří na počátku Bible, v prvních verších o stvoření v knize Genesis. Tento Bůh znovu potvrzuje své stvoření a říká o něm, že je dobré. Nyní se musíme blíže podívat na text, v němž se hovoří o zmíněném modelu. Je to dnes nutné především proto, že myšlenka stvoření je často potřísněna čistě slovní blízkostí s tak řečeným kreacionismem, který spočívá v naivně doslovném čtení, čímž se mu podařilo text zploštit a zbavit ho jeho hloubky a jeho nevyčerpateľného bohatství.

BŮH KNIHY GENESIS

Abych vše ještě upřesnil: jestliže se obracím k tomuto textu, nemám v žádném případě v úmyslu jej srovnávat s viděním věcí, které přinášejí některé přírodní vědy (astrofyzika, geologie, paleontologie, zoologie), nebo jej stavět s jejich rekonstrukcí kosmogeneze do protikladu. Biblické líčení poskytuje naproti tomu vzor odpovědi na otázku, jejíž řešení není v kompetenci vědy, na otázku *hodnoty* toho, co je. Vědy popisují skutečnost, ale nedokážou říci, je-li dobrá, nebo zlá. Na druhou stranu první vyličení stvoření neposkytuje žádné vysvětlení toho, jak věci dospěly k existenci, ale říká nám, že vše, co je stvořeno, je „dobré“.

Jak toto vysvětlení chápat? Slavnostně se opakuje po každém z pěti dnů a posléze je vztaženo k vyšší moci v šestém a v posledním dni: jakmile je to, co je stvořeno, završeno a zhlédnuto zahrnujícím pohledem, je to, co je stvořeno, shledáno jako „velmi dobré“ (Genesis 1, 31).

K čemu bylo třeba takové stvrzení? Na co odpovídá? Přece se slavnostně nevyhlašuje něco, co jde snadno samo od sebe: připomíná se právě to, co by mohlo nést riziko zanedbání nebo zapomenutí. Jaké pokušení chce tento verš eliminovat? Schopenhauer si toto místo Bible, které cituje v řečtině Septuaginty, vybral za oblíbený terč svých

sarkasmů a chápal ho jako syntézu všeho, co je pro něj nepřijatelné.

Proti jakému předchozímu pesimismu, o víc než dvě tisíciletí staršímu než pesimismus německého filosofa, se kniha Genesis staví? Možnou stopu předbiblického pesimismu nacházíme ve známém egyptském textu, který mohl být i vzdáleným zdrojem knihy Jób, v *Rozhovoru životem unaveného se svou duší (ba)*. Ale zde jde o čistě psychologický „coup de blues“ neboli splín a text nedospívá až k zavržení světa jako celku.

Naopak, některé mýty o vzniku světa činí ze stvoření násilný akt. Tak tomu je v babylonských textech, s nimiž se židovská elita dostala pravděpodobně do kontaktu, neboť byla držena v zajetí v Babylonu. Podle kosmogonie, která tehdy zcela převažovala, spočívalo stvoření ve vraždění. Je završeno bo-

Paul Klee: *Adam a Evička*, 1921.

hem zachráncem. Obětí je prvotní obluda Tiámat, po níž zůstala patrně stopa v hebrejském slovu *tehom* („propast“ zakrytá temnotami).

Bůh zachránce Marduk rozčísil její mrtvolu na dvě poloviny, které vytvořily nebe a zemi. Svět je tak výsledkem zločinu. Následkem toho je zásadně nelegitimní.

Pokud jde o člověka, byl podle akademické mytické epopoje *Enúma eliš* stvořen z krve poraženého boha. Je tak i on plodem násilného skutku. Navíc je předurčen k tomu, aby byl otrokem bohů. Je povolán k tomu, aby jim sloužil, a umožnil jim tak vést šťastný život. Tento způsob vidění měl tuhý život, dokonce i u křesťanů. Někteří církevní otcové, jejichž myšlení se promítalo i do středověku, měli totiž velice blízko k myšlence, podle které bylo stvoření lidí pouze nouzovým řešením. Měli být jenom „suplenty“, náhradníky pověřenými zaplnit v nebeských zástupcích místo, které se uprázdnilo po zběhnutí padlých andělů.

DOBRO SVĚTA, DOBROTIVOST BOHA

Na podkladu těchto představ, a nejspíš proti nim, Bible myslí, že Bůh nezná závist a že je čistou štědrostí a velkodušností. V Řecku se toto téma zrodilo u Platona a objevuje se po celý středověk. Bůh nezná závist, protože nic nepotřebuje. Všechno patří na každý způsob jemu. Nekonkuruje si tak se svými stvořeními, jimž bude moci něco nabízet nebo odpírat. Hebrejská bible vyjadřuje tuto myšlenku sobě vlastním způsobem: „Ke všem je JHVH dobrotivý a projevuje lásku k veškerým svým dílům“ (*tov-Adonaj la-kol ve-rachamav al kol-maasav*) (Žalm 145, 9).

V řecké Bibli myšlenka přijímá podobu rozumové úvahy: „Oškliví-li si Bůh nějakou věc, neučiní ji“ (Sirachovec 15,11b). Nejmladší text Bible to dále rozvíjí: „Miluješ totiž všechno, co je, a nemáš odpor k ničemu, co jsi udělal, neboť kdybys byl něco nenáviděl, nebyl bys to utvořil. / A jak by něco mohlo přetrvat, kdyby sis to nebyl přál? / Nebo jak by se uchovalo, co bys nebyl povolal? / Ale ty šetříš vše, protože všechno je tvé, Pane, učitel a přítel životů!“ (Moudrost 11, 24–26). Jestliže se Boží dobrotivost vztahuje na všechno, musí stvořené tvořit celek ujednocený v řádu.

Tímto způsobem Bible navazuje na myšlenku drahou Řekům. Ti na konci dlouhého procesu pojmového vyjasňování dospěli k chápání světa jako celku a vyjádřili je slovem *kosmos*, uspořádání, „souprava“. Ve stejném

kontextu kniha Genesis hovoří o „zástupu“ (*cva*) (Genesis 2, 1).

Toto slovo není bez poučného významu. Často označuje „nebeské vojsko“, což je běžný obraz pro označení hvězd použitý v prvních dvou částech Izajášovy knihy (34, 4; 40, 26) a už vžitý ve starých textech, které si představují hvězdy, jak se řadí k tomu, aby bojovaly po boku lidu Izraele (Soudců 5, 20). Ve druhé části Izajášovy knihy se „nebeské vojsko“ odlišuje od „země“ (45, 12). Zde zcela výjimečně „vojsko“ překrývá a shrnuje pod jedním výrazem to, co jinak bylo odděleno, dá-li se to tak říci. Tímto způsobem se hebrejské slovo *cva* stává hebrejským předobrazem, předpojmem idey „světa“.

Můžeme si také všimnout, že distance mezi obrazem a pojmem je možná menší, než bychom si mysleli na první pohled. A Řekové si skutečně vypracovali své pojmy z běžně užívaných slov, která měli už předtím k dispozici, jak to ostatně dělaly všechny jazyky, které se po nich staly nositeli filosofie. Pojmový význam nějakého slova vzešel z jeho původně metaforického užívání. Takže obraz, který je podkladem řeckého pojmu *kosmos*, není patrně nijak cizí vojenské oblasti. Nejstarší výskyty termínu u Homéra slouží skutečně k označení krásného uspořádání vojska seřazeného k boji a jdoucího do útoku, aniž ochabovalo ve své kázni. Řád světa (*eu kata kosmon*) ve starověkém Řecku je stejně jako v biblickém Izraeli řádem bitevního pole.

K ČEMU „DOBŘÉ“?

Dobrota stvoření potvrzovaná po každém dni stvoření je shrnuta na konci celého díla; úzce koresponduje s dobrotivostí svého původce, Stvořitele veškerenstva. Hymnické formulace „dobrotivosti“ Boha (*ki tov*), které tvoří refrén řady žalmů, jsou patrně slovesným zdrojem toho, co je řečeno v líčeních o stvoření.

Superlativ „velmi dobré“, který uzavírá první vyličení knihy Genesis, je interpretován různými způsoby, všechny jsou již klasické. Tak se zjistilo, že to, co je dobré už odděleně, je tím spíše dobré také tehdy, když se jednotlivé části harmonizují v jednom celku. Nebo to také chápeme jako „dobro ve společenství“ a nastiňujeme teodiceu, podle níž by mělo být zlo nutné k to-

Paul Klee: *Jak se Bůh zaobíral stvořením rostlin*, 1913.

mu, aby mohlo existovat dobro. Augustin poměruje („cejchuje“) dobrotu stvoření podle jeho rozdílných úrovní. Označení „dobré“ nechce tvrdit totéž o všem stvořeném. Všechny tyto myšlenky se objevují v pohanské filosofii.

Ale Bible k tomu něco přidává: ono dobro má být nejen přijímáno, ale má být i vytvářeno v dějinách. Je v tom přímý důsledek skutečnosti, že žádné stvoření jako stvoření není zlé. I mořské obludy žijící v nejhlubších mořských hlubinách, které v sobě soustřeďují ta největší nebezpečí, jsou rovněž stvořeny Bohem (Genesis 1, 21).

Bohem stvořeny jsou i hvězdy, které jsou nicméně také zodpovědné za neblahé vlivy a které se mohou snadno stát předmětem uctívání. Bible tímto způsobem provádí *relokaci*, „přemístění“ otázky zla. Pohanský pojem prvotního zla inherentního stvoření dostává výhost. Najednou musí být zlo chápáno v morální, ne v mytologické rovině. Zlo se přestává jevit jako nevyhnutelná nutnost. Je od této chvíle nepřítelem, s nímž je třeba bojovat. Dějiny tak jsou otevřené, pokud

jde o jejich případné výsledky, ale jsou determinovány, pokud jde o úlohu, již je v nich třeba splnit.

Mám-li ocitovat jednoho z nejhlubších komentátorů, tak svět je „dobrý“ nikoli ve smyslu kvality, kterou by šlo stanovit a ověřit, ale spíše ve smyslu funkčním, účelovém: „dobrý pro“. Svět, který Bůh stvořil dobrým a shledal dobrým, je světem, v němž a s nímž mohou započít a dospět k dobrému konci dějiny, jež naplní smysl stvoření.“

V biblickém líčení nás překvapuje výčet stvořených věcí, z nichž každá je prohlášena za „dobrou“ na konci dne, v němž spatřila své narození (Genesis 1, 10, 12, 18, 21, 25). Tato stvrzení lze svým způsobem přirovnat k *check-listu*, který používají letci před startem; ověřují si, že všechna zaříze-

ní, která umožní dobrý průběh letu, jsou aktivní. Není v tom nic teoretického, všechno zde směřuje k akci. Nejde tu o žádné vychvalování různých součástí, které tvoří mechanismus letadla, ale o ujištění se o tom, že lze zcela bezpečně vzlétnout.

Stvoření je „dobré“ v tom smyslu, že je schopno ochraňovat svobodu, tvůrkyni dějin. Náhle jeho „dobrota“ není dokonalostí, která by z lidského činu dělala něco nemožného, nedosažitelného nebo nadbytečného. Je naopak tím, co činí tento čin možným a smysluplným.

K BOŽÍMU OBRAZU

To, že stvoření je ve svém celku předmětem Božího schválení, je tvrzení, které se nerozumí samo sebou. A to, že jsou do tohoto schválení zahrnuti všichni lidé, se přijímá ještě obtížněji. V podstatě je mnohem snazší si představit, že Bůh miluje určité lidi a jiné naproti tomu v lásce nemá. Tato představa se objevuje do jisté míry všude. Na okraji biblického vidění světa je potvrzena u sektářů z Kumránu a později se objevuje v Koránu.

Jestliže to činíme, vzniká velké riziko, že si budeme představovat, že Bůh je „s námi“, že miluje ty, které my milujeme, a nenávidí ty, které máme my v nenávisti, a že ho tedy můžeme zverbovat pro své boje. Bylo by zbytečné vypočítávat všechny příklady, v nichž lidé tomuto pokušení podlehlí, nevyjímaje ty, pro něž byla Bible svatou knihou. Řekové věci chápali rovněž tak, že bohové jsou přáteli člověka jako takového. Tak Xenofon nechává v odpovědi na Sokratovy dotazy Aristodéma prohlásit, že výhody, jimiž je člověk vybaven, „vypadají tak, jako kdyby vzešly (*technéma*) z rukou zručného řemeslníka a přítele života (*philozoos*). Helénizovaní Židé tak mohli čerpat stejnou nauku ze dvou pramenů své kultury. Filon Alexandrijský opakovaně používá analogické výrazy: Bůh podal důkaz přátelství s lidmi (*philanthropia*): miluje život (*philozoos*) a člověka obzvlášť (*philanthropos*); Filon odkazuje na Platonův dialog *Timaios*. Ruský filosof Lev Šestov odlišuje a staví do vzájemného protikladu dva druhy pojetí světa a přítomnosti člověka na zemi a dospívá k vyhocené alternativě: buď je člověk stvořen k Božímu obrazu, nebo představuje „bezbožnou opovržlivost“. Naráží zcela evidentně na slova Bible, podle nichž Bůh stvořil člověka ke svému obrazu a svému podoběnství (Genesis 1,23). Myšlenka byla často různě komentována, dokonce byla občas zobrazena. Skvěle ji vyjadřuje socha z katedrály v Chartres. Představuje stvoření Adama. Rysy nově stvořeného člověka přesně reprodukuje rysy Stvořitele, jenž se nachází těsně za ním.

Ale „bytost stvořená k Božímu obrazu“ je výraz, jehož smysl se musí měnit podle Boha, o kterém je v každém případě řeč.

NAPODOBENÍ NEVIDITELNÉHO

Bůh Bible je neviditelný. Novozákonní slova „Boha nikdo neviděl“ (Jan 1, 18) jen v sobě shrnují konstantu Starého zákona. Navíc biblický Bůh zakazuje, aby se jeho neviditelnost zastírala vytvářením jakéhokoli jeho obrazu (Exodus 20, 4). Tím mají být řečeny dvě věci:

1/ Na jedné straně je rovněž nemožné poznat a definovat člověka, je-li Bůh vzorem kopie, jíž je člověk. Řecký církevní otec Řehoř Nysský, jež řada dalších otců následovala, to vyjádřil ve 4. století formou sylogismu: člověk je k obrazu Boha, Bůh je nepoznatelný, tu-

díž člověk je nepoznatelný. Svobodu člověka není možné uzavřít do jakékoli definice. Člověk je právě v tomto smyslu schopen rozhodovat o tom, co bude. Günther Anders viděl jasně úzké spojení mezi projektem filosofické antropologie a projektem teologie. V jeho případě šlo o to, že z ateismu vyvodil nemožnost jakékoli antropologie. Lze to vzít na vědomí. Někdo může být v pokušení využít jeho konstatování k apologetickým cílům, triumfálně se zasmát a vyvodit z něj nezbytnost teologie, má-li vůbec vzniknout rozprava o člověku.

Jistě by na tom bylo zrunko pravdy. Ale bylo by předčasné se s tím spokojit.

Tvrzení, že člověk je stvořen k obrazu Boha, je totiž něco, co činí z každé antropologie v zásadě provizorní záležitost. Obraz, v našem případě obraz člověka, musí být stejně nemožné definovat jako jeho božský vzor.

2/ Na druhé straně je nemožné brát nějakého takového Boha za vzor. Jde právě o otázku „napodobení“ Boha, a ne bezdůvodně církevní otcové převzali do své mystiky formulaci vytvořenou Platonem. Ale jakého boha máme napodobovat? Máme-li napodobovat boha viditelného, mohli bychom si vybrat a získat jeho atributy a dovést je k vyššímu stupni. Mohli bychom si osvojit hromovládnou moc Dia, Hermovy okřídlené sandály nebo také – pánové, buďme chvíli upřímní! – olbřímí ocásek Priapův...

Jediný způsob napodobení neviditelného Boha, který se neprojevuje v žádném jiném obraze, než v tom, který v nás vyvolává jeho napodobení, je svoboda.

PROZŘETELNOST, PLÁN, ÚKOL

Takto potřebujeme vnější opěrný bod k tomu, abychom měli právo o člověku říci, že stojí za námahu existovat. Podle Bible představuje Archimedův bod tohoto druhu Bůh. Stvrzuje člověka. Tím nemá být řečeno, že by Bůh člověku dával svůj bianco podpis pod všechno a legitimizoval tím jakýkoli lidský rozmar. Mýlí se ti, kdo připisují Bibli, konkrétně

textu o stvoření člověka v knize Genesis, odpovědnost za současnou devastaci země. To se ukázalo při zkoumání způsobu, jakým verše, v nichž Bůh v knize Genesis člověku přikazuje růst, množit se a ovládnout zemi (Genesis 1, 28), byly komentovány v židovské a křesťanské exegetické tradici. Důraz nikdy nespočíval na vládnutí, ale na plodnost. Tam, kde je zmiňována nadřazenost člověka, se vychází z předpokladu, že bude připomínat vrozenou a pokojně zvládnutou ušlechtilost. Nemusí v žádném případě povzbuzovat povýšence k tomu, aby se dožadoval práv, o kterých pochybuje, a vytruboval o to hluchěji do světa,

že „není jen tak někdo“. A pokud jde o panování, je po většinu času vykládáno jako alegorie nadvlády lidství nad tím, co je v samotném člověku zvířecího.

Dialog s Foucaultem nám umožnil lépe pochopit jeden aspekt otázky. Jako odpověď na kritiku humanismu, kterou uskutečnil, jsem navrhl chápat člověka jako *všeho mocného (plénipotentiaire)*, a tedy zodpo-

vědného. Ponechal jsem otevřenou otázku: zodpovědného, ale probůh za co? Vybaveného jakým posláním? Nyní mohu odpovědět: ničím jiným než *bytím*.

Z knihy *Le Propre de l'homme. Sur une légitimité menacée* (Co je vlastní člověku. O ohrožené legitimitě), Flammarion, Paříž 2013, s. 205–215, z francouzštiny přeložil Josef Mlejnek. Kniha vyjde ve druhé polovině roku 2016 v nakladatelství CDK v Brně.

Současný francouzský filosof a historik filosofie Rémi Brague (1947) je členem Francouzské akademie. Působí na Univerzitě Paříž I Panthéon-Sorbonne a na Univerzitě Ludvíka Maxmiliána v Mnichově. Jeho specializací je židovská, křesťanská a arabská filosofie. V práci Co je vlastní člověku se zabývá původem a jednotlivými peripetiemi humanismu a hodnotami, které chce reprezentovat, snahami o jeho myšlenkové ukotvení i proměnami jeho obsahu v průběhu posledních dvou století. Klade otázku, čím může humanismus čelit antihumanistické de(kon)strukci, a dospívá k závěru, že bez „Archimedova bodu“ v Bohu plave humanismus na vodě.

Paul Klee: *Angelus novus*, 1920.

POCTA ALEŠI VESELÉMU

K nedožitým 81. narozeninám v Museu Kampa

Krátce po výstavě *Šmidrové* byla v konímě Museu Kampa v pondělí 1. února (tedy večer před jeho 81. narozeninami) otevřena výstava *Pocta Aleši Veselému*. Citlivě připravená expozice převážně ze sbírek Museu Kampa – s Medou Mládkovou byl Veselý v kontaktu již od roku 1972 – je doplněna zápůjčkami z majetku umělce, Oblastní galerie Liberec, města Mikulova a soukromých sbírek. Kurátorkám Mahuleně Nešlehové a Aleně Bartkové se tak podařilo shromáždit skutečně vybranou kolekci umělcových prací, které významně reprezentují snad všechna zásadní období jeho tvorby. *Roš chodeš* o díle A. Veselého psal již několikrát (naposledy v říjnu 2015), ale výstava na jeho počest a památku nabízí i zamyšlení nad Veselého celoživotní tvorbou a její jedinečností.

ZNEPOKOJIVÉ OBJEKTY

Jak známo, Veselý si své výstavy vždycky instaloval sám, domýšleje do detailů a naprostého vyčerpání všechny aspekty a souvislosti působení svých děl. Svou syrovostí byly jeho expozice často obtížně stravitelné – zdůrazňovaly nalezený charakter objektů, čas v nich zakletý, ale také jejich destruktivní působení, kterému se Veselý nikdy nevyhýbal a které často přesahuje práh obecné citlivosti. Byl účastníkem a iniciátorem památných neoficiálních Konfrontací (1960). Již tehdy nalezl svůj vlastní styl ve vytváření objektů z pozůstatků civilizace, poznamenaných působením času a přírody. Jeho plastické assembláže byly znepokojující a často drastické – od *Stigmatických* a *Enigmatických objektů*, z nichž mnohé vystavil na první samostatné výstavě v Alšově síni v roce 1963, po *Židli Uzurpátor* (1964) a řadu samostatných svařovaných dvou až třímetrových soch až ke své životní realizaci, sedmimetrové plastice *Kaddish*, která vznikla na mezinárodním Symposiu prostorových forem v Ostravě (1967/68). Během tohoto krátkého období se stal přední osobností umělecké generace 60. let a svými realizacemi se výrazně zapsal do soudobého dění doma i ve světě.

Tvůrčí exploze 60. let s nástupem normalizace skončila, lidé jako by přestávali

existovat, nesměli vystavovat, nebyly žádné úkoly ani podněty k tvorbě. Veselý si koncem 60. let koupil rozpadající mlýn ve Středoklukách a začal ho opravovat. Když jsem ho tam poprvé navštívil, vyrazili jsme do pustých zoraných polí, kde chtěl vyzvednout zbytky jakéhosi rozpadajícího se stroje a těžké kamenné pecky, které se ve zdejších polích občas objevují. Na pozemku měl hromady podobných vykopávek, nábojnice starých kol od selských vozů, obruče, zubaté brány, těžký betonový válec, staré vidle, kosa a stroje neznámého účelu, chomouty z koňských postrojů, ale také staré židle nebo kónickou dřevěnou bednu na železných kolech, do které

musel návštěvník vlézt a pokusit se s ní pohybovat. Mezi nimi tu ale stály hotové objekty, čtyřhranná věž s pružinou a bodlem (pozdější *Testimony*, dnes v Olympijském parku v Soulu), monumentální trojnožka se zavěšenou železnou koulí

A. Veselý. Foto J. Benák.

Soubor objektů *Čtyři q. ein sof*. Foto archiv.

uprostřed – model pro třicetimetrovou sochu na terezínské valy (předchůdce *Zákona nezvratnosti*) a další plastika, na kterou uměl vyluzovat skladby podivných zvuků, jakousi hudbu sfér, navozující intenzivní souznění s vesmírem. Nalezené ztracené fragmenty lidské a přírodní činnosti tu jakoby znovu ožily a postupně se stávaly součástí jeho soch.

EJN SOF

Teprve roku 1984 poté, co normalizační ledy trochu povolily, zahájila Veselého neoficiální instalace monumentálních „kres-

bomaleb“ sérii památných výstav v Ústavu makromolekulární chemie na Petřinách. Pro většinu návštěvníků znamenala tato Alešova výstava po dlouhém půstu opět šok – poprvé jsme se setkali s novým expresionismem a nečekaně syrovým a dramaticky emotivním malířským výrazem, dvě z těchto kreseb jsou k vidění i na Kampě. V roce 1985 následovala Alešova výstava ve sklepě domu U Melounu v Michalské ulici, kde asi poprvé vystavil svoji železnou postel. Od konce 80. let pracoval na projektech odlišných monumentálních soch, řešících základní vztahy mezi hmotou, tlakem a pohybem, nově pracující s velkými železnými konstrukcemi a zavěšenými dřevěnými a kamennými prvky. Tehdy jsme se však již vídali jen zřídka a letmo, protože věci se začaly dávat do pohybu.

Po převratu byl jmenován profesorem Ateliéru monumentální tvorby na pražské akademii, který vedl až do roku 2006. Tehdy vznikly jeho nové plastiky jako *Velká brána*, *Klec* nebo *Velké kolo* (1993) a také velký šesticípý *Magen David* pro terezínský Národní hřbitov (1995). Od poloviny 90. let pracoval na tzv. pouštních projektech na pomezí sochařského a architektonického tvaru, především na studii pro *Kadesh Barnea Monument* (1997). Současně se věnoval monumentálním realizacím jako *Messenger* pro sochařský park ve Wijk aan Zee v Nizozemsku (1999). Pro Židovské muzeum v Praze připravil výstavu *Hora hor* a nerealizovaný projekt *Tři brány* (2005). V rámci festivalu Smetanova Litomyšl 2009 po celý rok vystavoval 17 soch ve volných prostranstvích města v kombinaci leštěné oceli a přírodního kamene, které již ohlašují poslední období jeho výzkumů.

Do posledního období jeho tvorby nás na Kampě uvedl v Praze poprvé vystavený soubor objektů *Čtyři q. ein sof* z mikulovského sochařského symposia v roce 2012. V něm neobvyklým způsobem využil sestavy čtyř různě podélně nebo vertikálně prohýbaných leštěných ocelových fólií, které se vzájemně zrcadlí a s pohybem diváka vytvářejí iluzi neustále se měnícího a přelévajícího prostoru, jakýsi průhled do nekonečného a neustále se proměňujícího vesmíru, který nemá žádné hranice ani pevný bod, *ein sof*, bez počátku a bez konce.

ARNO PAŘÍK

EINSATZGRUPPE H a její pomahači

Lenka Šindelářová zpracovala závažné téma

Kniha historičky Lenky Šindelářové se zabývá událostmi posledních let Slovenského štátu a tématem, které je v textech o průběhu šoa na Slovensku zmiňováno spíše okrajově. Líčí nejen činnost německých nacistů v Einsatzgruppe H, ale též aktivity jejich domácích pomocníků.

PRVNÍ VLNA

V úvodu knihy autorka stručně připomíná průběh deportací Židů na Slovensku: v době vzniku Slovenského štátu, v březnu 1939, žilo v zemi na 90 tisíc Židů. První vlna odsunu slovenských Židů začala záhy po vydání protizhidského kodexu a – což byl i v tehdejší Evropě unikát – na přímé přání vládních představitelů v čele s prezidentem Tisem, bez významnějších protestů ze strany církve či obyvatel. Vláda za to, že se mohla zbavit ožebračených židovských spoluobčanů, ještě Němcům zaplatila 500 marek na deportovanou osobu. Deportace proběhly v sedmi měsících od března do října 1942, během nich bylo ze země do Osvětimi a do táborů v lublinské oblasti odvezeno na 57 628 Židů (válku z nich přežilo 284 osob). Poté se deportace zastavily. Jako důvody se uvádějí intervence Vatikánu i obavy, že nacistické Německo válku prohraje a Slovensko – s pověstí země, která dobrovolně vydala své Židy – se ocitne na straně poražených. Svou roli tu sehrály také vydatné úplatky vysokým státním představitelům, kterými se je členové židovské Pracovní skupiny v čele s Gisi Fleischmannovou snažili ovlivnit.

Na Slovensku (hlavně v Bratislavě) tehdy žilo ještě asi 15 300 úředně registrovaných Židů. Jednalo se většinou o smíšená manželství či lidi pokřtěné před vznikem Slovenského štátu. Podnětem k obnovení deportací pak byla přímá německá okupace Slovenska jako reakce na odbojové a partyzánské akce, jež vrcholily v létě 1944. Německá armáda začala obsazovat Slovensko 29. srpna 1944 a téhož dne bylo vyhlášeno národní povstání proti Tisovu režimu a třetí říši. Berlínský Hlavní úřad říšské bezpečnosti nařídil vytvoření operační skupiny H a vyslal ji na Slovensko. Tato skupina (čítající minimálně na 700 osob) pod velením Josefa Witisky působila na slovenském území i po potlačení povstání až do konce války. Jejím zásadním úkolem bylo dovršení „konečného řešení

židovské otázky“. Kromě Židů (kteří byli kromě rasové „méněcennosti“ označeni též za pomocníky povstalců a bolševiky) se skupina zaměřila i na Romy, zatčené partyzány a povstalce. Její členové se rovněž přímo podíleli na bojích s partyzány a posílali do Berlína situační zprávy, z nichž autorka obsáhle cituje.

OBNOVENÍ DEPORTACÍ

Podobné vraždící mobilní skupiny, Einsatzgruppen, fungovaly jako předstupeň masového vyhlazování Židů již dříve v Polsku a během invaze do Sovětského svazu od Pobaltí až k Černému moři (viz např. Ch. R. Browning: *Obyčejní muži*, Praha 2002). Štáb slovenské operační skupiny H sídlil v Bratislavě, velel šesti komandům v různých částech země. Do konce války členové skupiny zajistili a dopravili do koncentračního tábora v Sereďi a poté do Osvětimi nebo pochytali a zmasakrovali na místě přes 14 tisíc Židů.

Proti obnoveným deportacím protestoval u slovenské vlády mj. vatikánský chargé d'affaires. V listopadu, kdy už byly deportace v plném proudu, Tiso do Vatikánu odpověděl, že se jedná o „famy“.

Komanda s pomocí četníků a členů Hlinkovy gardy zatýkala (často na udání místních) ukryté Židy a posílala je do táborů v Ilavě a Sereďi a poté na smrt. Největší razie proběhly koncem září v Bratislavě. Ukryvající se Židy, Romy a partyzány členové operační skupiny a její pomocníci

stříleli na okrajích masových hrobů. K největším hromadným popravám zatčených došlo v listopadu a prosinci 1944 a v únoru 1945 v Kremničke u Banské Bystrice. Celkem tu bylo zavražděno 743 osob, z toho 280 žen a 99 dětí. Další masové popravy se odehrály v lednu 1945 u obce Nemecká a Dolní Tureček a na židovském hřbitově ve Zvolenu.

POMOCNÉ ODDÍLY HG

Domácími pomocníky operační skupiny H se staly pohotovostní oddíly Hlinkovy gardy (HG) v čele s Otomarem Kubalou, k nimž v březnu 1945 náleželo 5867 Slováků. V souhrnné zprávě hlavního velitelství Hlinkovy gardy z ledna 1945 se uvádí, že ve spolupráci s gardisty bylo dosud zatčeno 9419 osob, z toho 9250 Židů. Zpráva konstatuje: „Můžeme s klidným svědomím říci, že HG má na očistění Slovenska velký podíl, plní svou úlohu statečně a nekompromisně.“

Autorka předkládá čtenáři i podrobné údaje o velitelích jednotlivých komand operační skupiny: ilustruje na nich, že se nejednalo o lidi z okraje společnosti, ale většinou o vysokoškolsky vzdělané a cílevědomé muže, kteří před zařazením do slovenské skupiny nabyli „praktické znalosti“ v jiných zemích.

Závěr knihy je věnován jejich poválečným osudům. Až na několik výjimek zůstaly zločiny velení a členů operační skupiny H prakticky nepotrestány. A za své činy se nemuseli zodpovídat ani mnozí z těch „statečných a nekompromisních“ Slováků.

Ačkoli kniha Lenky Šindelářové není čtenářsky tak vstřícná, jako jsou některé publikace anglicky píšících historiků, jedná se o velmi pečlivě a na základě důkladného archivního studia zpracovanou přehlednou studii na téma, které samostatně ještě prezentováno nebylo. Spolu s knihou Ivana Kamence, jenž popsal první vlnu deportací (*Po stopách tragédie*, 1991) mají již čtenáři možnost seznámit se s celkovým průběhem šoa na Slovensku. V souvislosti s nově otevřeným Muzeem holokaustu v Sereďi bude zajímavé sledovat, jakým způsobem bude tyto tragické události reflektovat jeho expozice.

ALICE MARXOVÁ

Lenka Šindelářová: *Einsatzgruppe H. Působení operační skupiny H na Slovensku 1944/1945 a poválečné trestní stíhání jejích příslušníků*. Vydalo nakl. Academia v Praze a Muzeum SNP v Bratislavě roku 2015, 447 stran, dop. cena: 480 Kč.

SATIRICKÝ SKALPEL

O zatím posledním románu britského autora Martina Amise

Martin Amis, slavný syn neméně slavného otce Kingsleyho Amise (autora knihy *Šťastný Jim*), již ve svých šestašedesáti letech dávno není ono pověstné příšerné dítě ostrovního písemnictví. Na kontě má čtrnáct románů, z nichž ten předloňský a prozatím poslední nazvaný *Zóna zájmu* se vrací k tématu, které zkoumal již roku 1991 v románu *Šíp času* (česky 2004). Tento text je napsán ve formě fiktivní autobiografie nacistického lékaře působícího v koncentračním táboře, která už na první pohled upoutá tím, že je vyprávěna pozpátku, a navíc ústy dvojníka. Oba narativní triky ovšem mají své opodstatnění: ten chronologický vychází ze slavného výroku Prima Leviho, že lágry byly jakýsi svět naruby, v němž se lékaři stali vrahy a kde zločiny byly odměňovány.

A myšlenka dvojníka zase přímo navazuje na knihu Amisova známého, psychologa Roberta Liftona, který pořídil rozhovory s několika válečnými zločinci a přišel s teorií „zdvojování“: podle ní se v každém z nacistických doktorů vytvořilo jakési „druhé já“, které existovalo vedle toho původního, a když se lékař dostal do situace, kdy začal zabíjet, ono druhé já se zmocnilo celé jeho osobnosti.

V *Zóně zájmu* se Amis opět pokouší uchopit holokaust, o němž sám v jednom rozhovoru prohlásil, že to není téma jako každé jiné: „Musíte k němu mít co říct.“ Úkolem naší recenze je tedy zjistit, jak nově a nakolik invenčním způsobem se k němu vyjádřil tentokrát. Dle vlastních slov se Martin Amis věnoval dějinám holokaustu velmi intenzivně, k vlastnímu psaní o něm mu však napomohl Primo Levi. „Pořád jsem nedokázal pochopit, proč se lidé tak chovali. A pak jsem narazil na rozhovor s Primem Levim, kde se ho zeptali: ‚Chápete nacistickou nenávisť?‘ A on odpověděl, že člověk jí snad ani nesmí rozumět, protože pochopit znamená omluvit. Tlak na otázku ‚Proč?‘ povolil. Cítil jsem, že se mohu vrhnout na svůj první nápad a nemusím nic vysvětlovat.“

NORMÁLNÍ A ABSURDNÍ

Děj *Zóny zájmu* je zasazen do Osvětimi roku 1943 a soustřeďuje se na to, co by se s krutou ironií dalo nazvat rodinný a společenský život nacistů v lágrech. Zejména velitel celé Osvětimi je vykreslen jako značně sexuálně frustrovaný a zhrzený manžel Paul Knut, zatímco jeho žena Hannah se stane „zónou“ erotického zájmu jeho podřízeného Thomsena, jenž v táboře připravuje půdu pro podnikatelský záměr IG Farben. V zájmu koncernu je samozřejmě získat více otroků, zatímco takzvaně národně-bezpečnostním zájmem je více mrtvol. Osvětimský velitel Knut je pod neustálým tlakem svých nadřízených, přičemž jeho jediným vlastním zájmem je udržet si postavení a moc.

Thomsen a Knut jsou dva hlavní vypravěči románu, jako třetí k nim přistupuje velitel „krkavců z márnice“, čili takzvaných sonder, Szmul. Už dávno nedoufá, že přežije – chce pouze nějak zaznamenat to, čím prošel.

Když přemýšlí o Osvětimi Szmul, používá jako příměr pohádku o zrcadle, které člověku ukazovalo jeho duši, a nikdo se do něj nedokázal

podívat. A koncentrák je to zrcadlo, ale „nemůžete se odvrátit“. Na rozdíl od něj Knut o povaze toho, co dnes a denně dělá, přemýšlí jen v podkapitole příznačně nazvané Noční logika. Thomsenovy názory se pod vlivem jeho posedlosti Hannou a posléze možná i lásky k ní vyvíjejí – až dojde spolu se starým přítelem doktorem Petersem k úvaze, že průmysl, a tedy také plynové komory, je jen průvodní jev, hlavní byla vůle. To jeho kamarád Boris, četnými bitvami zocelený důstojník Waffen-SS, své postřehy z Osvětimi shrne dvěma slovy: je to „kurva absurdní“.

V Amisově podání však absurdita Osvětimi jako by neznala hranic: rozdíl mezi životem a smrtí zrušila také mysl jeho Gerdy Bormannové, manželky „hnědé eminence“ Martina Bormanna, pro kterou se i mrtvé dítě počítá jako dítě, chce-li získat za své příkladné mateřství řád. A navíc ona absurdita nezmizela ani

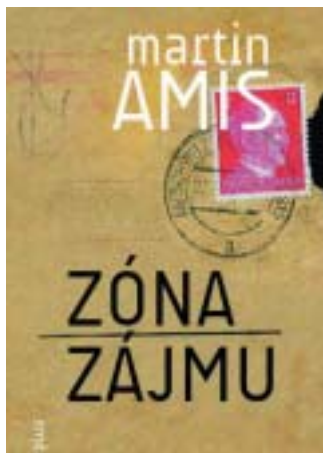
po druhé světové válce v navenek denacifikovaném Německu, jehož novou hymnou se stalo: „O tom jsem nevěděl.“

ČÍSLA A „POUHÁ SLOVA“

Amis mladší byl a je mistrem černého humoru, grotesky a satiry, což dokazuje i v knize *Zóna zájmu*. V postavě Thomse na a Hanny tu brilantně zkarikoval hned dva stereotypní árijské typy (zatímco pro muže je příznačná „mrazivě bílá barva vlasů, neodolatelné výbojná brada, hrud' jako štít“ a „kobaltová modř ledových očí“, ona je coby „prototyp národního ideálu ženskosti“ stavěná na „plození a těžkou práci“) a v řeči Paula Knuta manýry nacistické mluvy. Ten totiž hojně používá jak klíše a eufemismy, tak opravdovou (k označení nacistických hodností a titulů) a zparodovanou němčinu (do češtiny převedenou germanismy jako „rajzovat“, „eklhafit“, „imrvére“ či „zašpérovat“), podřízenou opakovaným užíváním „nicht“ na konci vět (jako by tím chtěl ujistit sám sebe). Navíc ve své zvrácené filozofii, která si žádá „číslice, cifry, numera“, dochází až tak daleko, že ohledně slova „jeden“ má občas pochyby, „jestli opravdu označuje počet“ – a raději se tudíž vyjadřuje čísly psanými číslicemi („na 1 straně...“). A zatímco na straně jedné si pochvaluje to, co nazývá oslňujícím radikalismem tábora, na straně druhé si ustavičně zdůrazňuje, jak je normální – a opět se tak uchyluje k sugestivnímu kouzlu repetice.

I Knut však má, jak jsme již podotkli, občas pochybnosti, a také ty dokázal autor adekvátně ztvárnit – jako třeba v pasáži, kdy marně hledá řádkou synonym výraz pro Szmulovy oči: „zmizely, odumřely, vyhasly, zanikly“. A Szmul pak ve svých lapidárně krátkých podkapitolkách tvrdí, že ke svědeckví potřebuje „více než pouhá slova“. Ovšem nakolik nám to vše – slovy kritika Alexe Clarka z listu *Guardian* – „umožní vidět obrysy toho, co nelze vyjádřit slovy“, musí posoudit každý čtenář sám. Vyjádření renomovaných angloamerických recenzentů mu nepomohou: zatímco jedni se domnívají, že z každé stránky *Zóny zájmu* na ně kouká Amisův intelekt a slovní hříčky (a nemyslí to nijak lichotivě), jiní víceméně ze stejného důvodu volali po nominaci na Bookerovu cenu. A nutno říci, že stejně na rozpacích je i autorka této recenze. **HANA ULMANOVÁ**

Martin Amis: *Zóna zájmu*. Přeložila Kateřina Klabanová. Vydalo nakl. Plus v Praze r. 2016, 334 stran. Dop. cena: 389 Kč.

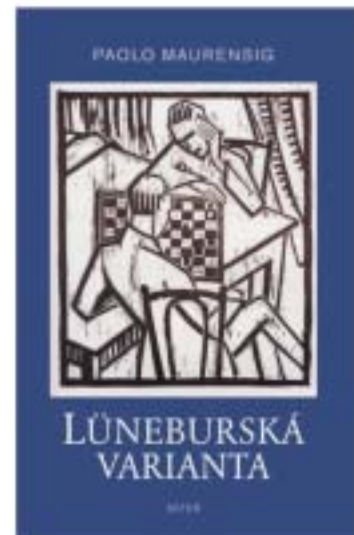

Doporučená cena: 890 Kč, v redakci 700 Kč.

KNIHY NAKLADATELSTVÍ SEFER

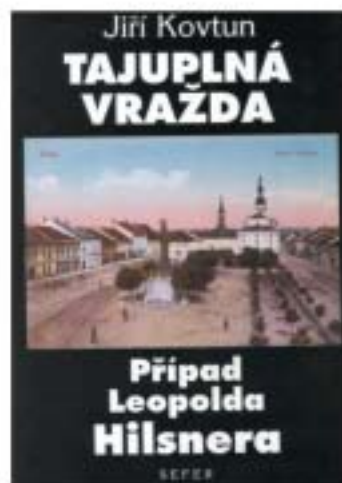
lze zakoupit ve většině knihkupectví,
v internetovém obchodě Kosmas
www.kosmas.cz
a za velmi výhodné ceny
také v redakci *Roš chodeš*.
Podrobné informace o cenách
i celé nabídce najdete
na internetových stránkách
nakladatelství Sefer
www.sefer.cz.

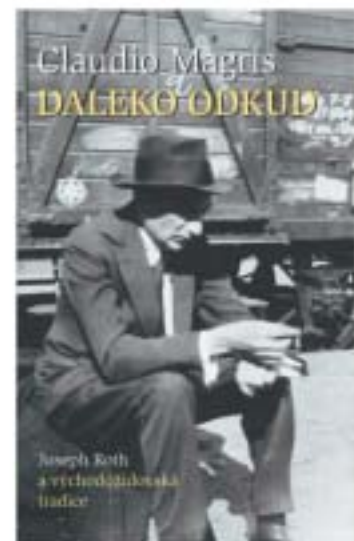
Doporučená cena: 180 Kč, v redakci 140 Kč.

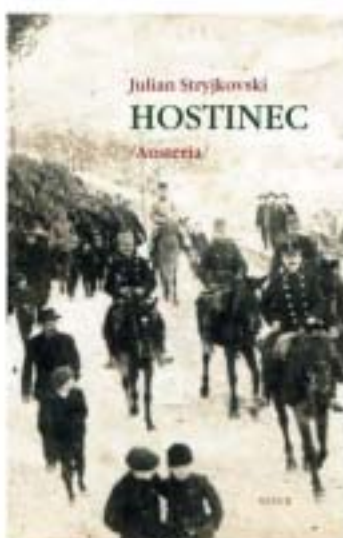
Doporučená cena: 220 Kč, v redakci 140 Kč.

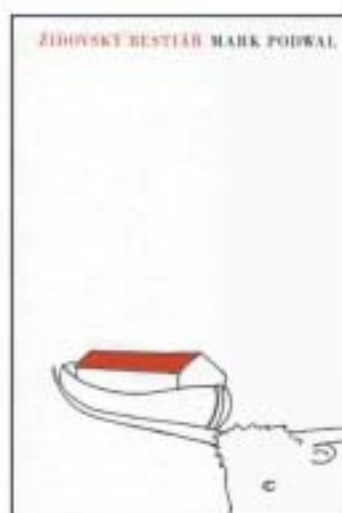
Doporučená cena: 115 Kč, v redakci 96 Kč.

Doporučená cena: 390 Kč, v redakci 300 Kč.

Doporučená cena: 270 Kč, v redakci 200 Kč.

Doporučená cena: 190 Kč, v redakci 140 Kč.

Doporučená cena: 240 Kč, v redakci 180 Kč.

IZRAEL: Slova, která straší

Už vícekrát jsme tu psali o poslední vlně násilí, která ještě nemá definitivní jméno (intifáda nožů? facebooková intifáda?). Počet obětí z ní nedělá senzaci pro světové zpravodajství. Vedle krveprolití v Sýrii i jinde na Blízkém východě působí jako detail. Ale i „detaily“ nesou důsledky a ze zdánlivě drobných událostí se stávají témata veřejné debaty.

Jedním z těchto témat jsou interpretace palestinského násilí. Již loni v listopadu švédská ministryně zahraničí Margot Wallströmová spojila džihádistský útok v Paříži a obecně radikalizaci muslimů se „situací na Blízkém východě, kterou v neposlední řadě Palestinci považují za beznadějnou – a buď ji akceptují, nebo se uchylují k násilí“. Letos se ve stejném tónu připojil i generální tajemník OSN Pan Ki-mun. Jistě, nevede úřad s vysokou pravomocí, ale má autoritu. Když se k něčemu vyjádří, dává tomu legitimitaci.

Stručně: Pan Ki-mun říká, že palestinské násilí je reakcí na izraelský útisk Palestinců. Že je otázka, zda vůbec Izrael chce řešení v podobě dvou států. Že výstavbu v osadách na

Západním břehu berou Palestinci i mezinárodní společenství jako provokaci. A že je „lidské na okupaci reagovat“.

Generální tajemník OSN tedy podpořil názor, že prioritou ve Svaté zemi je ustavit palestinský stát, zatímco aspekty bezpečnosti, hranic, hlavního města i další jsou až druhotné. To je sice postoj, který odporuje pozici Izraele, ale ve světě je běžný. Méně běžné je vnímat násilí (teror) jako „lidskou reakci“. Už proto se ohlasy v Izraeli nesly v emočních a rozčileném duchu.

O ČEM PÍŠE PAN KI-MUN

Aby bylo jasno, Pan Ki-mun není blázen ani antisemita. Sám napsal do *The New York Times* článek s titulem „Nestřílejte na posla zpráv“, kde zpětně vysvětluje, že terorismus je neomluvitelný a jeho výrok byl špatně pochopen. Ale už se stalo.

Jisté rozčilení zaznívalo už z odpovědi vlády v Jeruzalémě. Premiér Netanjahu

chápe slova Pan Ki-muna jako podporu terorismu a svůj vlastní názor podává bez servítků: „Palestinští vrazi nestojí o stát. Veřejně říkají, že chtějí stát zničit. Zabijí Židy proto, že jsou to Židé.“

V témže duchu v časopise *Commentary* píše Jonathan S. Tobin. Diví se, že muž, který má v náplni práce osud celé planety, se zabývá izraelskou přítomností na Západním břehu Jordánu, místo aby řešil zásadní problém v Sýrii – fakt, že válka převrací poměry v celém regionu, přitahuje džihádisty a vytváří miliony uprchlíků. Ale hlavně se diví použití výrazu „lidská přirozenost“ ve vysvětlování palestinské

Autobusová zastávka Geula v Jeruzalémě po teroristickém útoku, říjen 2015. Foto archiv.

frustrace. Podle Tobina patří do „lidské přirozenosti“ normální instinkty, které sdílají všichni lidé bez rozdílu. Jenže to, co žene Palestince vyhledávat náhodné Izraelce, mladé i staré, muže i ženy (i těhotné), aby je ubodali či zastřelili, přece lidská přirozenost není. Spíše tu působí nějaký inkubátor nenávisti, extremismu a ideologie. Tobin spatřuje „lidskou přirozenost“ v něčem jiném, třeba v ochetě, s jakou se na Židy uplatňují jiná měřítka či pravidla než na jiné skupiny a národy.

Michael Rubin též v *Commentary* shrnuje publikační aktivitu Pan Ki-muna. Šéf OSN napsal celkem 85 názorových článků. Ani jeden z nich se netýkal terorismu, Íránu, Ruska, Číny, Saúdské Arábie, Turecka, Venezuely či arménské okupace Náhorního Karabachu. Patnáct se jich zabývalo klimatem, jedenáct globální ekonomikou, deset problémy OSN – a čtyři izraelsko-palestinským konfliktem. Přitom o Sýrii napsal pouze jeden

článek (v roce 2014), v němž oplakával tamní hrůzy a tvrdil, že OSN se snaží postihnout hluboké kořeny konfliktu.

Kdo by si myslel, že se tu jen teoretizuje, mýlil by se. Pár dnů po Pan Ki-munově projevu prohlásil francouzský ministr zahraničí Laurent Fabius, že Francie – pokud se izraelsko-palestinský mírový proces brzy nepohne – uzná Palestinu jako stát. To už není akademická debata, ale vážný problém.

ABBÁS JEDE NA TYGROVI

Praktičtějšíma očima se dívá Avi Issacharoff (novinář a vystudovaný arabista) v listu *The Times of Israel*. Koncem ledna byl v Ramalláhu na setkání žurnalistů s Mahmúdem Abbásem. Palestinský prezident

jasně a jednoznačně odsuzoval teror a nejspíš to myslel upřímně. Ale o týden později, pár hodin poté, co byla u Damašské brány zavražděna policistka Chadar Cohenová, přijal Abbás v téže místnosti rodiče několika mladých Palestinců – těch, kteří byli zabití při pokusech o vraždu Izraelců, ale jejichž těla policie dosud nevydala (z obavy, aby se pohřby nestaly demonstrací „mučednictví“ a teroru).

Issacharoff uvažuje, že Abbás to mohl osobně vnímat jako humanitární gesto či akt milosrdenství. Ale musel přece vědět, jak budou jeho slova a činy vnímat Izraelci i Palestinci – jako akt solidarity s teroristy v týdně, kdy tři mladíci vraždili v Starého Města a policejní důstojník na kontrolním stanovišti u osady Bejt El.

Případ palestinského policisty líčí *The Jerusalem Post*. Zkusil zastřelit tři izraelské vojáky, přičemž byl sám zabit. Ale zajímavější je prohlášení, které pak vydala oficiální palestinská policie: s „velkou hrdotí“ chválí „statečné mučednictví našeho kolegy seržanta Sukkáriho“.

Tohle je problém. Issacharoff sám píše, že Palestinská samospráva vystupuje proti teroru, předchází útokům a zatýká podezřelé. Ale když zároveň oslavuje „mučedníky“, oživuje dojem známý z časů Jásira Arafata: že Abbás se pokouší na tygrovi jezdit, místo aby ho zkontroloval.

ZBYNĚK PETRÁČEK

KRTEK S MANŽELKOU ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Přesně před třiceti lety se odehrála legendární výměna špiónů mezi Západem a Východem na Glienickém mostě u německé Postupimi. Ze Západu na Východ po mostě přešel československý „krtek“ Karel Köcher s manželkou (také špiónkou, samozřejmě) a třemi dalšími aktéry studené války. Proti nim kráčel z Východu na Západ politický vězeň a bojovník za práva sovětských Židů Anatolij Ščaranskij a spolu s ním další

tří šťastlivci včetně jednoho československého. Byla to ovšem už třetí podobná výměna na Glienickém mostě – o té první, při níž Moskva propustila amerického letce Francise Garyho Powerse, legendárního pilota z výzvedného letu U-2, natočil nedávno slavný americký režisér Spielberg film *Most špiónů*. O Köcherovi zase před krátkým časem vyšla kniha. Zkrátka a dobře – most, celá ta studená válka a všichni tihle zajatci, špióni a disidenti se právě v naší době stávají definitivně součástí historie. (MFD 11. 2.) ■ Poutníci z celého světa se v těchto dnech sjíždějí do Holešova, aby si připomněli 353. výročí smrti významného učence rabína Šacha, které připadá podle hebrejského kalendáře na 10. února. Jeho památku uctívají nejen ortodoxní židé či samotní potomci, ale také mnohé známé osobnosti. „Synagogu k Šachovu výročí navštívili mimo jiné i známý hudebník a zpěvák Ivan Mládek s doprovodem,“ poznamenala manažerka holešovského kulturního střediska Dana Podhajská. Hosté se samozřejmě podívali také přímo na židovský hřbitov, kde je Šach pohřben. „Snažíme se dodržet tradici a význam tohoto výročí, takže hosty doprovodil správce Šachovy synagogy Vratislav Brázdil a ředitel kulturního střediska v Holešově Pavel Chmelík v adekvátních svátečních oblecích,“ dodala Dana Podhajská. Rabín Šach patří mezi nejvýznamnější rabíny pohřbené na území České republiky, jak potvrdil i správce synagogy. (Zlínský deník, 11. 2.) ■ Téměř půl druhého

roku uběhlo ode dne, kdy město Poběžovice, v němž žila před druhou světovou válkou početná židovská komunita, navštívili rabíni nejen z Evropy, ale dokonce až z Ameriky, aby položili základní kámen stavby synagogy. Ta by

dle jejich vyjádření měla být důstojným místem pro dochovanou rituální lázeň, jež je Židy nazývána mikve. Po holocaustu za druhé světové války v Poběžovicích židovská komunita zanikla a synagoga byla zničena. Zbytky mikve se ale dochovaly dodnes. Poběžovická židovská rituální lázeň prý měla zázračné účinky, město proto bylo až do začátku druhé světové války vyhlášeným židovským poutním místem. Vždyť v roce 1926 byl ve studni nalezen kámen, na kterém byl vytesán nápis: „V tomto prameni se ponořil rabín Israel Baal Šem 310krát, ve dnech strašlivého chladna roku 1744, a pravil, že jest to pramen všeobecného zdraví a proti neplodnosti.“ A právě do její vody nejprve zamířili rabíni, kteří přijeli v září 2014 do Poběžovic, aby oslavili započítí stavby nové synagogy. Vůbec nejvyšším z přítomných rabínů byl Avraham Yehoshua Waldman, který vážil cestu až z New Yorku jako zástupce hlavního jeruzalémského rabína. (Domazlicky.denik.cz) ■ „Žalobu lidí z Prahy 7, kteří nesouhlasí se stavebním povolením

k nadzemní části obchodního a administrativního Paláce Stromovka mezi Strojnickou a Veletržní ulicí na Letné, zamítl tento týden Městský soud v Praze. Kasační stížnost, již lze napadnout pravomocná rozhodnutí krajských soudů, není přípustná. Včera o tom informoval Václav Matoušek, ředitel společnosti Lordship, která za novým komplexem stojí. O projektu se mluví čtrnáct let.

Provází ho velká nevole mezi některými obyvateli sedmé pražské části, ani holešovické radnici do oka nepadl. Odpůrci opakovaně tvrdí, že nové obchody v místě nepotřebují, prázdných kanceláří nabízí metropole nepřeberné množství, mají strach z nových aut na silnicích. Víceúčelové centrum, jehož součástí má být i památník obětem holocaustu, protože na pozemcích se za protektorátu nacházelo shromaždiště pražských Židů před transporty z nádraží Praha-Bubny, považují za předimenzované. Původně se mluvilo i o bytech, školském nebo zdravotnickém zařízení, ovšem to hygienici zamítli.“ (Právo, 4. 2.) ■ Další Kameny zmizelých (Stolpersteine), které připomínají po celé Evropě tragické osudy Židů za druhé světové války, přibudou podle všeho ještě letos v Chodově. Dva k domu židovského obchodníka Eduarda Kronbergera (č. p. 18, dnes sídlo Policie ČR), kde byly už v loňském roce položeny čtyři kameny, a tři se objeví před obřadní síní u radnice. Tam budou připomínat chodovského lékaře dr. Bedřicha Kettnera, jeho ženu Marianu a syna Jiřího. „Když Chodov obsadila německá vojska, uprchli Kettnerovi do Prahy a pokusili se odjet za hranice, bohužel to už nestihli. Bedřich Kettner zemřel v koncentračním táboře Mauthausen, jeho žena Mariana a třináctiletý syn Jiří byli zavražděni v plynových komorách v Osvětimi,“ popsal smutné události chodovský historik Miloš Bělohávek. (Týdeník Soko-

lovská, 3. 2.) ■ V márnici uprostřed židovského hřbitova v Boskovicích trávil pondělní podvečer jen za svitu svíček návštěvníci speciální slavnosti. Uspořádala ji Židovská obec Brno, které barokní stavba z roku 1763 patří. Obno-

venou síň otevřela výjimečně po dokončení dvouleté náročné rekonstrukce za 1,3 milionu korun. Do márnice, k níž vede od spodní hřbitovní brány kamenné schodiště, lidé mohou běžně nahlédnout jen skrz okénko ve dveřích. Pokud si budou chtít prohlédnout zazděnou pokladničku a kamenné desky s hebrejskými texty, musí hřbitov navštívit s průvodcem. (Brno. iDNES.cz) *jd, ilustrace Jiří Stach*

Kalendárium

V březnu letošního roku uplyne **120 let** od narození vysokoškolského profesora, polyglota a významné vědecké kapacity v lékařském oboru **Felixe Michaela Haurowitze** (1. 3. 1896 Praha–2. 12. 1987 Bloomington/USA), který pocházel ze zámožné pražské německo-židovské rodiny.

Po maturitě začal studovat textilní školu. Roku 1915 narukoval do habsburské armády a jako dělostřelec byl poslán na bojiště v Jižním Tyrolsku. Po návratu z fronty studoval od roku 1918 medicínu na Německé univerzitě v Praze. Již o čtyři roky později získal titul doktora medicíny a o rok později přidal titul doktora přírodních věd. Po několika zahraničních stážích (Würzburg, Berlín, Heidelberg aj.) a svatbě s Reginou Perutzovou (asi 1903–1984), sestřenicí biologa Maxe Perutze, působil od roku 1925 jako docent na Lékařské fakultě Německé univerzity v Praze. O pět let později byl tamtéž také jmenován profesorem fyziologické chemie.

Po okupaci Čech a Moravy nacisty v březnu 1939 emigroval do Istanbulu, kde získal post profesora a ředitele Institutu pro biologickou a lékařskou chemii při tamní univerzitě. Poměrně rychle se naučil tak dobře turecky, že byl schopen v tomto jazyce psát a přednášet. Roku 1948 přijal místo profesora na Indiana University v americkém Bloomingtonu, kde strávil zbytek života. Úspěšně se věnoval hlavně zkoumání hemoglobinu, zabýval se i proteiny a imunitním systémem. Byl autorem mnoha odborných statí a publikací a držitelem řady vědeckých ocenění.

Před **40 lety**, dne **18. března 1976**, zemřel spisovatel, reportér a diplomat **NORBERT FRÝD** (pův. jm. Norbert Fried, nar. 21. 4. 1913 v Českých Budějovicích). Po absolvování Právnické fakulty UK (1937) začal studovat moderní literaturu na FF UK. V polovině 30. let, kdy se účastnil kulturního a politického života Levé fronty, úzce spolupracoval s E. F. Burianem, pro jehož divadlo napsal texty písní do her *Mistr Pleťticha a Žebrácká opera*. Od r. 1936 pracoval jako textař, redaktor a dramaturg u filmových společností Metro-Goldwyn-Mayer a RKO Radiofilm (do 1939). Po vyloučení Židů z veřejných institucí se v září 1939 stal archivářem a později pomocným dělníkem u pražské židovské obce. Od listopadu

1942 do září 1944 byl vězněn v Terezíně, potom v Osvětimi a v Dachau-Kauferingu, odkud v dubnu 1945 utekl (jeho otec, bratr a žena zahynuli). V terezínském ghettu působil mj. jako vychovatel v táborových domovech mládeže. Připravil pásmo říkadel a písňových textů pro děti *Abeceda květovaného koně* (společně s hudebním skladatelem Karlem Reinerem) a režisoval uvedení lidové hry *Ester* podle libreta E. F. Buriana. Roku 1947 se stal kulturním atašé na velvyslanectví v Mexiku, na přelomu 1948–1949 v USA. V letech 1951–1953 byl redaktorem v Čs. rozhlasu, potom žil jako spisovatel z povolání. Od 1951 až do počátku 70. let působil jako delegát UNESCO. Hojně cestoval, nejen po Evropě, ale též Střední i Jižní Americe. Z jeho četného a rozmanitého (částečně však dobově poplatného) díla je nejznámější autobiografická trilogie zachycující život tří generací rodiny Friedů: *Vzorek bez ceny a pan biskup*; *Hedvábné starosti* a *Lahvová pošta* (1966–1971).

Před **95 lety**, **25. března 1921**, se v Michalovicích narodil spisovatel, publicista a významný představitel zdejšího židovského společenství **DESIDER GALSKÝ** (pův. jm. Desider Goldfinger). V době šoa ztratil oba rodiče, sám byl nasazen do vojenské a poté civilní pracovní služby, poté bojoval ve Slovenském národním povstání. Po válce studoval v Praze historii a tři roky pracoval na ministerstvu zahraničních věcí a následně osm let jako dělník v ČKD. Od konce 50. let působil jako publicista a redaktor v nakladatelství Svoboda (kde spoluzaložil známou edici Antická knihovna) a poté v Avicenu (zde založil a řídil časopis *Děti a my*). Psal knihy v žánru literatury

Desider Galský. Foto archiv.

faktu: mj. *Panamské dobrodružství* (1961), *Hazard pana Lessepse* (1966), *Mrtvý na útěku* (1969) o případu Martina Bormanna. V roce 1980 byl zvolen předsedou Rady ŽNO, ale po pěti letech musel z této funkce odejít, neboť jeho snaha znovu navázat styky s evropskými a světovými židovskými organizacemi se nelíbila komunistickým úřadům. Od roku 1979 redigoval *Věstník ŽNO* a *Židovskou ročenku*, podporoval i samizdatovou edici Alef. Znovu byl do téže funkce zvolen po listopadu 1989. I přes zdravotní potíže se vrhl do práce na obnovu židovského života u nás (mj. inicioval vznik nové podoby *Věstníku* – současný *Roš chodeš*), jeho činnou aktivitu přerušila předčasná smrt, když se 24. 11. 1990 stal obětí automobilové nehody.

(am, ra)

OBĚŤ NEWYORSKÉ TRAGÉDIE – David Wichs

Médii proběhla na počátku února (5. 2.) zpráva, že v New Yorku, ve čtvrti Upper West Side se na ulici zřítíl jeřáb a zabil jediného člověka. Další zprávy upřesnily, že oběť tragédie pochází původně z Československa, a ještě další pak i jméno zabitého muže: byl jím 38letý David Wichs. Newyorskou tragédií tak mnoho lidí z pražské obce pocítilo jako osobní ztrátu: David Wichs byl syn dr. Tomáše Wichse a jeho ženy Adély, roz. Fuchsově, kteří emigrovali z Československa do USA po roce 1989. Předtím se aktivně účastnili života pražské kehily, bez ohledu na to, jaké potíže to rodině v době komunistické totality přinášelo.

Davidova bar micva se konala 1. září 1990 ve Staronové synagoze a byla první takovou slavností po pádu totality. V knize *The Tree still Stands* Y. Stroma jsou zachyceny vyzrálé působící odpovědi tehdy jednáctiletého chlapce na otázku, jaké to je vyrůstat v prostředí, kde se odehrávala druhá světová válka. „Když jsme se loni učili o druhé světové válce, náš učitel se o Židech zmínil jen málo. Mluvil spíš o komunistech a řekl, že umírali i Židé.“ Dodal, že „v Československu si moc jako Žid nepřipadá. Hlavně proto, že když povím ostatním, že jsem Žid, můžu mít problémy.“

V USA vystudoval nadaný David matematiku na Harvardově univerzitě a pracoval ve společnosti Tower Research Capital. Před třemi lety se oženil. Dle vzpomínek rodiny i přátel to byl neobyčejně skromný, starostlivý, velmi přátelský a otevřený člověk. O tom svědčí i příhoda, kterou jeho otcí vyprávěl jeden účastník smutečního obřadu.

„Na šive přišel asi padesátiletý muž (křesťan), který řekl, že chodí do blízké tělocvičny a že měl před časem nohu v sádře, takže se mu špatně oblékaly tepláky. Jednou ho viděl náš David a pomohl mu s oblékáním. Představil se a od té doby tomu pánovi pomáhal, kdykoli ho tam viděl. Pomáhal mu i při cvičení, když potřeboval podat další závaží atd. Za nějakou dobu musel jít na operaci i s druhou nohou a oblékání bylo ještě složitější. Když ho viděl David, řekl mu, že ho teď bude muset oblékat celého, a oba se tomu hodně nasmáli. Asi před týdnem šel před koloniálem Zabar už vyléčený s oběma nohama zdravýma, a najednou k němu přiběhl David, objal ho a řekl mu mazel tov, že je rád, že ho vidí poprvé v normálních botách. Ten muž řekl, že neví nic o tom, jak se drží šive, ale když se dozvěděl, co se stalo, musel nám tohle přijít říci.“

Necht' je jeho duše připojena ke svazku živých. (red)

Artur Koestler ŠÍP DO NEBE

■ První díl autobiografie Arthura Koestlera zachycuje dětství, dospívání a mládí pozdějšího slavného spisovatele (mj. autora knihy *Tma o polednách*). Koestler čtenáře provádí pozoruhodnými prostředím Budapešti v době komuny v roce 1919, Vídně po první světové válce, kde kralují buršácké spolky a Sigmund Freud, a poté čerstvě osídlované Palestiny. Ukáže mu poválečnou Paříž a Berlín za výmarské republiky, načež se s ním vydá k severnímu pólu. Koestler vše provází pozoruhodnými reflexemi, nejistotami svého dětství a úvahami zralé dospělosti. Líčí v knize svůj intelektuální a ideový vývoj – první díl paměti končí jeho vstupem do komunistické strany na konci roku 1931.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2016. Z angličtiny přeložila Petruška Šustrová; 424 stran, dop. cena 495 Kč.

Michal Frankl, Miloslav Szabó BUDOVÁNÍ STÁTU BEZ ANTISEMITISMU?

■ Kniha komparativně analyzuje roli antisemitismu v české a slovenské společnosti v době rozkladu habsburské monarchie a formování československého národního státu. Zasaduje vývoj českého a slovenského antisemitismu do kontextu diskusí o podobě národa a jeho státu a zkoumá, jakou roli hrálo protizidovské násilí či praktická protizidovská politika (například vylučování z agrární ekonomiky) a propaganda proti židovským uprchlíkům právě v kontextu „budování státu“. Sleduje proměňující se funkci antisemitismu od zdůrazňované jednoty v prvních měsících národního státu po jeho polarizující roli v době protisocialistických a protikomunistických kampaní.

Vydalo Nakladatelství Lidové noviny v Praze roku 2016 jako 2. svazek edice *Židé-Dějiny-Paměť*; 334 stran, dop. cena 389 Kč.

Andreas Ströhl VILÉM FLUSSER: FENOMENOLOGIE KOMUNIKACE

■ Monografie o Vilému Flussserovi, jenž se řadí mezi nejvýznamnější filozofy druhé poloviny 20. století, se zabývá nejen osudem tohoto pražského rodáka a zároveň světoobčana, jenž prožil většinu života v Brazílii a také ve Francii, Británii či v Německu, ale hlavně jeho dílem. Hlavními tématy Flussserovy filosofie jsou jazyk, automat a vztah budoucnosti, minulosti a přítomnosti. V každém z nich se filosof vydal neprobádanou cestou směrem k objevení nových horizontů.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2016. Z němčiny přeložily Zuzana Jürgens a Jana Vymazalová; 255 stran, dop. cena 298 Kč.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Megilat Ester (výřez). Itálie 1616.

PURIM 5776

■ Židovská obec Praha ve spolupráci s pražským rabinátem, Českou unií židovské mládeže a holkami Ernejkami vás co nejsrdečněji zve na tradiční purimovou veselici.

Koná se **23. března** od 20 hodin, kdy začíná v hlavním sále ŽOP program. Večer uvede rabin David Peter. Uvidíte originální zpracování *Purimšpilu* v podání Halky Třešňákové, Karla Zimy a Jarmila Škvrny podle scénáře Petra Kolečka. Těšte se na vystoupení pravého kouzelníka v purimovém stylu. Vrcholem večera je klavírní a pěvecké vystoupení bratří Klánských. Programem nás provede Vida Neuwirthová a na závěr si společně zazpíváme pár purimových písniček. Od 21.15 hraje v hlavním sále k poslechu i k tanci kapela zpěvačky Petry Ernyei. Program a zábavu ve 3. patře ŽOP zajišťuje ČUŽM. Masky vřele vítány!

Občerstvení je k dostání v hlavním sále od 19 hodin. Vstupenky lze kupovat v pokladně ŽOP od 1. 3.

ČTENÍ MEGILA ESTER

ŽOP zve na čtení svitku Ester a další oslavy:

■ Ve středu **23. 3.** od 18.15 ve Staronové synagoze (hlídání dětí je zajištěno v Gešeru).

■ Ve čtvrtek **24. 3.** od 8.15 ve Vysoké synagoze; od 11.30 čtení Megilat Ester pro ženy ve Vysoké synagoze; Mište Purim od 12.30 v restauraci Šalom; čtení megily ženami pro ženy od 14.00 ve 3. patře (hlídání dětí je zajištěno v Gešeru).

Všichni jste srdečně zváni, masky vítány!

PURIM PRO DĚTI

■ Dne **24. 3.** od 16 hodin zahraje v sále Domova seniorů na Hagiboru soubor Feigele pod vedením Vidy Neuwirthové tradiční purimovou hru o královně Ester. Připravena je i soutěž o nejlepší masku a možná přijde i kouzelník! Těšte se také na občerstvení.

Téhož dne mohou představení již od 10.00 zhlédnout ti, kdo odpoledne nemohou přijít.

ROZHLASOVÁ HRA O OTTLE KAFKOVÉ-DAVIDOVÉ

■ Stanice Vltava uvede **24. března** od 20.00 hod. původní rozhlasovou hru *Ottla* Petra Balajky, zobrazující v širší perspektivě poslední měsíce života nejmladší sestry Franze Kafky, která se po ročním pobytu v Terezíně přihlásila dobrovolně jako ošetřovatelka ke skupině polských židovských dětí, které přežily povstání v bialystockém ghettu. Z Terezína bylo více než 1200 dětí spolu se svými ošetřovateli v říjnu 1943 místo do neutrální země odvezeno do Osvětimi-Březinky. Režijně připravil D. Dudlík, Ottlu ztvárnila Taťana Medvecká. Po odvysílání bude možno si hru poslechnout na webových stránkách Českého rozhlasu (www.rozhlas.cz/vltava).

DIVADLA V BŘEZNU

■ Pražská divadla nabízejí v březnu několik zajímavých představení:

V Rokoku se stále hraje drama *Happy End*, neboli „hra o umírání se zpěvy a tancem“ – 3. 3. a 23. 3. od 19.00; ABC má v repertoáru dramatické Poláčková románu *Bylo nás pět* – 15. 3. od 19.00; Divadlo v Dlouhé zve 20. 3. od 19.00 na koncert jidiš písní *Jidiš ve třech* a Dejvické divadlo uvádí zajímavou hru inspirovanou posledním rokem života Franze Kafky nazvanou *Kafka '24*. Na programu je 6. a 18. 3. od 19.30.

JAZZ FEST BRNO

■ Na Jazzovém festivalu v Brně vystoupí mj. vynikající izraelských klavírista Yaron Herman. Spolu s bubeníkem Zivem Ravitzem zahraje dne **8. dubna** od 19.30 v brněnském Sono centru. Více informací a on-line vstupenky získáte na adrese www.jazzfestbrno.cz.

CENA MAXE BRODA

■ Blíží se uzávěrka pro odevzdání soutěžních prací do studentské literární soutěže o nejlepší esej Cena Maxe Broda, již vyhlašuje Společnost Franze Kafky. Práce je nutno odevzdat do **25. dubna** 2016. Tři témata, na která mohou psát mladí lidé své soutěžní texty, znějí:

1) Esej o povídce Franze Kafky *Ortel*.
2) Můj kandidát na prezidenta. Esej o prezidentsství.
3) Krize evropských hodnot? Humanita ve světle současného dění.

Texty v rozsahu maximálně 5 normostran je potřeba poslat či odevzdat v pěti kopiích na adresu: Společnost Franze Kafky, Široká 14, Praha 1. Cena Maxe Broda je dotována: 1. místo – 6000 Kč, 2. místo – 3500 Kč, 3. místo – 2000 Kč. Další podrobnosti jsou uvedeny na webových stránkách společnosti (www.franzkafka-soc.cz).

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1, velký sál)

Káva o čtvrté

Na „Kávě“ se v jarních měsících konají besedy na téma „Ženy nám to řeknou“.

■ V úterý **8. 3.** jsme pozvali přední českou vědkyni, vedoucí katedry organické chemie PříF UK Prof. **Janu Roithovou**, Ph.D.

■ Ve středu **16. 3.** pohovoří Mgr. **Zora Hesová**, analytička Výzkumného centra AMO, o možnostech a úskalích integrace muslimů v Evropě.

■ Ve středu **6. 4.** k nám zavítá Prof. PhDr. Olga Lomová, CSc., sinoložka a překladatelka z čínštiny, znalkyně nejen čínského středověku a čínské literatury, ale i dění v současné Číně.

Kavárna je přístupna od 14.30, debatní setkání začínají v 15.30. Kávu o čtvrté připravuje a moderuje Honza Neubauer.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽM V PRAZE

(Auditorium OVK ŽMP, Maiselova 15, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, pořady začínají v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ **2. 3.:** *Turecko od A do Z.* Přednáška Jana Neubaiera se za doprovodu bohatého audiovizuálního materiálu zaměří na historii i současnost Turecka. Vstupné 30 Kč.

■ **8. 3.:** *Bojovníci od Sokolova.* Premiéra stejnojmenného dokumentárního filmu režiséra a scenáristy Olivera Maliny Morgensterna o československé jednotce v SSSR za druhé světové války. Po filmu následuje beseda s režisérem, s historikem M. Brožem a autorkou námětu B. Kopoldovou.

■ **10. 3.:** „*Lid z Judy“ aneb Židé na rovníku.* Výstava snímků Ivany Yael Brunner-Ne palové, mapujících život domorodé židovské komunity v Ugandě známé pod ugandským jménem Abayudaya, „lid z Judy“.

■ **31. 3.:** *Židovské motivy v českém hraném filmu.* Třetí díl z filmového cyklu Alice Aronové se věnuje protektorátnímu antisemitismu a filmu *Jan Cimburá* (1941) i snímkům poválečným. Zaměří se na prvotinu A. Radoka *Daleká cesta* z roku 1948, která byla pro komunistický režim natolik neúnosná, že se dočkala své oficiální premiéry až v roce 1997. Projekce: *Daleká cesta*.

■ Nedělní program pro děti a jejich rodiče: **13. 3. ve 14.00:** *Lviček Arje vyrábí oponu pro synagogu.* Arje vám bude vyprávět o textiliích, které najdeme v synagogách, každý z vás si vyrobí jednu oponu. Prohlídka: Staronová synagoga. Jednotný vstup 50 Kč.

■ Výstava v prostorách OVK: „*Lid z Judy“ aneb Židé na rovníku;* od 11. 3. do 14. 4., po–čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

KULTURNÍ POŘADY

Ilene Winn-Lederer: *Královna Ester.* Foto archiv.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽM V PRAZE

(Maiselova 10, Praha 1)

■ **3. 3. v 19.00:** *El alma hermosa* (Krásná duše). Koncert komorního smíšeného sboru Subito věnovaný soudobé židovské hudbě pro sbor pocházející vesměs od autorů tvořících od druhé poloviny 20. století až do současnosti. Účinkují: Sbor Subito pod vedením sbormistryní Moniky Novákové a Michaely Králové. Vstupenky na koncert je možno zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze nebo v Informačním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1). Vstupné 120 Kč.

■ **9. 3. v 19.00:** *Naše 20. století: pohled z druhé strany.* Pozvání přijali Miluška Havlůjová (*1929), v 50. letech odsouzená za pokus o pobuřování proti republice a vyzvědačství, a Felix Kolmer (*1922), terezínský vězeň a přeživší osvětlimského vyhlazovacího tábora. Moderuje novinář, dokumentarista a spisovatel Adam Drda. Vstup volný.

■ **14. 3. v 19.00:** *Leopold Silberstein – slavista a filosof v obtížných časech.* Přednáška berlínského orientalisty a historika Konrada Hermannova o životě a díle berlínského slavisty Leopolda Silbersteina (1900–1941). Silberstein se ve 30. letech 20. století významným způsobem podílel na kulturním a intelektuálním životě v Praze, kde v březnu 1933 nalezl útočiště před nacistickým terorem. Přednáška se koná ve spolupráci s Pražským literárním domem autorů německého jazyka. V němčině se simultánním tlumočením do češtiny. Vstup volný.

■ **22. 3. v 19.00:** *Deník Rivky Lipszycové.* Představení knihy, jež vychází z nakladatelství Práh. R. Lipszycová, mladá polská ortodoxní Židovka, si v hrůzných podmínkách lodžského ghetta psala od října 1943 do dubna 1944 deník. Vydání se dočkal až v roce 2014 v USA. Knihu představí její český nakladatel M. Vopěnka a redaktorka, literární historička K. Dejmálová. Ukázky

z knihy přednesou studentky Lauderových škol. Večerem provází P. Štingl, režisér a ředitel Památníku ticha Bubny. Vstup volný.

■ **30. 3. v 18.30:** *Hnědé srdce Evropy?* Hrozí našemu regionu fašizace? Přichází po dvaceti pěti letech svobody do střední Evropy období autoritářských režimů? Jak na to reaguje EU? Nad těmito otázkami se budou zamýšlet novináři a političtí komentátoři P. Šustrová, M. Ehl a J. Klepal, ředitel Nadace Forum 2000. Moderuje politická analytička I. Kalhousová. Vstup volný.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ **1. 3.:** *Nansenova nadace – nečekaná záchrana ze severu:* vernisáž výstavy. Mezi Židy z Československa, kteří díky Nansenově nadaci našli v době šoa přechodné útočiště v Norsku, byli např. pozdější významní norští psychiatři Leo Eitinger a Berthold Grünfeld, americký lékař Edgar Brichta či architekt Otto Eisler. Na vernisáži promluví autorka textů Eva Dohnálková. Výstava potrvá do konce března. Vstup volný.

■ **17. 3.:** *Významní židovští pěvci brněnské opery.* Přednáška prof. Václava Věžníka seznámí s osobnostmi účinkujícími v brněnské české opeře v letech 1884–1945.

■ **20. 3. v 10.30:** *Vesele na Purim!* Během této dílny děti společně se svými rodiči vyzdobí purimový příběh a vyrobí si karnevalové masky. Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let se uskuteční v sále Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích. Vstupné 30 Kč.

■ **22. 3.:** *Na Sever.* Dokumentární film představuje příběh skupiny českých židovských dětí, které odjely v říjnu 1939 z Prahy do Dánska. Jen díky tomu se jim podařilo přežít a začít nový život. Po sedmdesáti letech od svého odjezdu se rozhodly vyprávět svůj příběh. Film uvede autorka námětu, česká novinářka Judita Matyášová.

■ **29. 3.:** *Jak často se svět vymkne z kloubů...* – uvedení prozaických textů židovských autorů. Večer připravil maturitní ročník studentů brněnské konzervatoře pod vedením prof. Marianny Štěpitové-Klaučo.

■ **31. 3. v 19.30** v klubu Leitnerka, Leitnerova 2: Dětský sbor Brno uvede v divadelní podobě vybrané skladby z hudebního cyklu Karla Reinerja *Květovaný kůň* ze stejnojmenné sbírky Norberta Frýda a *Tři hebrejské chlapecké sbory* od Viktora Ullmanna. Program se koná ve spolupráci s kulturním zařízením Brno-střed jako vzpomínka na tzv. terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Březince. Vstupné 50 Kč.

TRYZNA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

■ V úterý **8. března** se od 10 hodin koná v Pinkasově synagoze v Praze tradiční tryzna k výročí vyvraždění rodinného tábora v Osvětimi-Březince, k němuž došlo 8. března a 10.–12. července 1944. Přijďte uctít památku všech, kdo byli při likvidaci rodinného tábora zavražděni. *ti*

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Návštěva na Hagiboru:** Spolupráce školy a Třígeneračního komunitního centra pokračuje i nadále. V únoru navštívily Hagibor děti z mateřské školy i studenti nižšího gymnázia. Studenti kvarty spolu s klienty a zaměstnanci Hagiboru vyslechli vzpomínky pana Mikuláše Brödera, jednoho z nejmladších partyzánů, účastníka Slovenského národního povstání i osvobození Československa v řadách armády plk. Svobody.

■ **Projektový den:** Poslední den prvního pololetí se již tradičně konal projektový den LŠ, tentokrát na téma Světlo. Žáci a studenti (včetně dětí z mateřské školy) předvedly, co se v rámci svých skupin, připravily. Ukázky z několika vystoupení naleznete na školním webu.

■ **Šachový turnaj:** Žáci 1. stupně, kteří navštěvují šachový kroužek, se zúčastnili šachového turnaje. Byla to jejich soutěžní premiéra, tak je potěšilo, že se neumístili na posledním ani předposledním místě, navíc si všichni dobře zahráli a těší se na další příležitost poměřit své síly. Děkujeme panu Feru Bányaiovi a Jakubu Peterovi za vedení kroužku.

■ **Beseda s Markem Tomanem:** v polovině února se ve škole konala beseda se spisovatelem Markem Tomanem, autorem knihy *Veliká novina o hrozném mordu Šimona Abelese*.

■ **Přijímací zkoušky:** Do poloviny března lze podávat přihlášky k přijímacím zkouškám na naše osmileté gymnázium. Všechny části zkoušky do primy (z 5. tříd) se uskuteční dne **22. 4.** (1. termín 1. kola) a **25. 4.** (2. termín 1. kola). Rozdílové zkoušky do kvinty (z 9. tříd) osmiletého gymnázia se uskuteční dne **13. 4.** (přihlášky zasílejte do **6. 4.** na adresu: skola@lauder.cz). Do **6. třídy nově otevřeného 2. stupně ZŠ** se lze zapsat v průběhu roku (a definitivní zápis se koná 11. 5.). Více informací na www.lauder.cz.

MEZINÁRODNÍ SEMINÁŘ IZRAELSKÝCH TANCŮ V BRNĚ

■ V Brně se opět bude tančit! Ve dnech **4.–6. března** zde proběhne mezinárodní seminář izraelských tanců, který pro začátečníky i pokročilé tanečnické povedou renomovaní učitelé z Izraele Boaz Cohen a Gidi Eik.

**VÝZVY, ZPRÁVY
INZERCE**

Vstupné: celý seminář: 750 Kč; pátek: 350 Kč; pátek a sobota 650 Kč; sobota 500 Kč; sobota a neděle 650 Kč; neděle 350 Kč; studenti mají 20procentní slevu, děti do 15 let zdarma; senioři vstupné dobrovolné (stejně jako vstupné na doprovodný program pro účastníky semináře); vstupné na jednotlivé lekce tanců je 150 Kč.

Přihlášky a více informací získáte na e-mailu: macholbrno@seznam.cz.

VALAŠSKÉ MEZIRIČÍ – CHAVERUT

■ Město Valašské Meziříčí ve spolupráci s českou pobočkou Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ) připravilo již 12. ročník série programů věnovaných Izraeli v rámci projektu Chaverut – Přátelství. Část proběhla v únoru a část se koná v březnu:

■ V neděli **6. 3.** zahraje od 19.30 v malé scéně za Oponou (S-Klub Zámku Žerotínů) izraelský jazzový kytarista a skladatel Assaf Kehati a jeho hosté.

■ V neděli **13. 3.** od 16 hodin se ve velkém sále Zámku Žerotínů koná beseda velvyslance Státu Izrael Garyho Korena a bývalého velvyslance ČR v Izraeli Tomáše Pojara na téma Aktuální situace na Blízkém východě. V rámci programu vystoupí pražská hudební skupina Ester. Srdečně zveme!

PSYCHOSOMATICKÁ MEDICÍNA

■ Sociální oddělení ŽOP zve na přednášku MUDr. Jaromíra Kabátka s názvem Psychosomatická medicína versus alternativní přístupy. Koná se v pondělí **14. 3.** od 14 hodin ve 2. patře radnice ŽOP.

BEJT SIMCHA

■ Reformní židovská komunita Bejt Simcha zve na následující akce a programy:

■ **Purim:** Ve středu **23. 3.** proběhne v Bejt Simcha (Maiselova 4, Praha 1) **purimová oslava**, od 19 hodin kantilace a poté purimové veselí. Masky vítány!

■ **Purimový workshop pro děti se uskuteční** v neděli **27. 3.** od 15 hodin. V případě zájmu prosíme o zprávu na kehila@bejtsimcha.cz nebo na tel: 603 393 558 do pátku 25. 3.

■ **Ivrit** – hebrejšтина pro začátečníky každé úterý od 18.00; kurz pro pokročilé ve čtvrtek od 18.00; pro středně pokročilé od 19.30.

■ **Úvod do judaismu** každé úterý od 19.45.
■ **Četba siduru** ve středu jednou za 14 dní od 18.00. Bližší informace získáte na e-mailu kehila@bejtsimcha.cz.

VEČER KDP EZRA

■ Komplexní domácí péče Ezra si vás dovoluje srdečně pozvat na komponovaný večer „Napříč generacemi“. Můžete se těšit na diskusi se zajímavými osobnostmi z řad židovské komunity, košer občerstvení a hudební program, který jsme připravili ve spolupráci s Lauderovými školami. Setkání proběhne **16. 3.** od 18 hodin v prostorách Židovského muzea v Maiselova 15 a uskuteční se díky přispění Holandského humanitárního fondu. Večer bude moderovat PhDr. Zuzana Peterová. Těšíme se na vás.

PROGRAM NA HAGIBORU

■ 2. 3. od 14.30: Vernisáž výstavy obrazů Oldy Pražana. ? 13. 3. od 14.00: Nedělní koncert: Martina Kudlovská (klavír), Terézia Šofranková (housle). ? 23. 3. od 15.00: Předpurimové setkání se zemským rabínem Karolem Efraimem Sidonem.

ULPAN – KURZY HEBREJŠTINY

■ Pražský **Ulpán zahájil** od února 2016 nový běh následujících kurzů: **minikurzy moderní hebrejštiny** pro naprosté i falešné začátečníky – **Alef mini**; **nový minikurz jidiš pro začátečníky**; od ledna také běží **pokračovací minikurz jidiš pro falešné začátečníky**, do kterého je ještě možné se připojit. Podrobnosti a přihlášku naleznete na webu www.ulpan.cz. *lb*

PRÁZDNINOVÉ TÁBORY S FŽO

■ **Szarvas:** Na začátku března začíná on-line registrace na mezinárodní židovský tábor v maďarském Szarvasi. Koná se ve dnech **10.–22. července** a je vhodný pro děti a mládež ve věku 7–18 let.

■ **Machanejnu:** Ve dnech 1.–8. srpna se koná český letní tábor vhodný pro děti ve věku 6–15 let.

■ **Taglit BirthRight:** Ve dnech 15.–25. srpna se koná desetidenní zájezd pro mladé Židy ve věku 18–26 let do Izraele, odletá se z Prahy. Registrace on-line funguje na adrese www.birthrightisrael.com.

■ Více informací ke všem třem akcím získáte na adrese eva.wichsova@fzo.cz. Na tutéž adresu hlase svůj zájem – pošleme vám on-line registrační formulář. *ew*

SNĚM TEREZÍNSKÉ INICIATIVY

■ Sněm TI se koná **10. dubna** v hotelu DUO v Praze (Teplická 492, Praha 9, stanice metra C – Střížkov). Začátek je v 10 hodin, registrace probíhá od 9.15 hodin.

ŽNO BRATISLAVA

V **marci** blahoželáme našim členom: pán Fridrich Feldmar – 84 rokov; pani Zuzana Herzková – 89 rokov; pán Martin Javor – 70 rokov; pán Jozef Klein – 74 rokov; pán MUDr. Pavol Lesný – 70 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný – 81 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 81 rokov; pán PhDr. Peter Salner – 65 rokov; pán Ing. Peter Schlesinger – 77 rokov; pani Alžbeta Steinitzová – 87 rokov; pani MUDr. Anna Ševerová – 77 rokov; pani Herta Tkadlečková – 85 rokov, a pán Valerián Trabalka – 74 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **březnu** oslavujú narodeniny: pan Michael Samuel Blaško, nar. 24.3. – 23 let; pani Zuzana Blau, nar. 30.3. – 42 let; pani Dagmar Borkovcová, nar. 30.3. – 60 let; pani Anna Filkuková, nar. 21.3. – 31 let; pani Taťana Filkuková, nar. 13.3. – 70 let; pan Karel Lenda, nar. 25.3. – 68 let; pani Jana Nejezchlebová, nar. 12.3. – 69 let; pan Boris Barak Selinger, nar. 1.3. – 60 let; pan Josef Sinajský, nar. 18.3. – 65 let; pan Tomáš Tieber, nar. 22.3. – 74 let; pani Otilie Weidhaasová, nar. 6.3. – 101 let; pan Norbert Wilhelm, nar. 8.3. – 78 let; pani Kateřina Zapletalová, nar. 11.3. – 27 let; pani Milada Zatloukalová, nar. 13.3. – 78 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **březnu** oslavujú narodeniny: pan Fedor Gál, nar. 20.3. – 71 let; pani Helena Mráčková, nar. 20.3. – 42 let; pani Lucie Nachtigalová, nar. 10.3. – 44 let; pan Vladimír Poskočil, nar. 14.3. – 84 let; pani Ota Vlčková, nar. 14.3. – 63 let, a pani Eva Vopatová, nar. 6.3. – 30 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **březnu** oslaví narodeniny: pan Pavel Rubín, nar. 16.3. – 68 let, a pani MUDr. Jarmila Weinbergerová, nar. 21.3. – 93 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **marci** oslaví narodeniny: pani Zuzana Borhyová – 82 rokov; pán MUDr. Alexander Breiner – 86 rokov; pani Viera Dobrovová – 79 rokov; pani RNDr. Katarína Grunmannová – 72 rokov; pán

Arnošt Hermel – 65 rokov; pán Tibor Klima – 94 rokov; pán Róbert Rozner – 68 rokov; pani MUDr. Marta Uhríková – 73 rokov, a pani RNDr. Vera Veselá – 68 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **únoru** oslavila pani René Dvořáková své 85 narodeniny.

V **březnu** oslaví narodeniny: pan Robert Poláček, nar. 21.3. – 102 let, a pan Egon Wiener, nar. 27.3. – 69 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **březnu** oslaví narodeniny: pan Jan Dreiseitl, nar. 18.3. – 43 let; pan Ludvík Cvrkál, nar. 20.3. – 49 let; Jakub Cvrkál, nar. 9.3. – 10 let; pani Iveta Forejtová, nar. 8.3. – 43 let; pani Inge Olochová, nar. 25.3. – 80 let; pan Ing. Petr Papoušek, nar. 21.3. – 39 let; slečna Mgr. Olga Poláková, nar. 12.3. – 51 let; pan Ing. Pavel Repper, nar. 28.3. – 84 let, a pani Ludmila Unzeitigová, nar. 14.3. – 61 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **březnu** oslaví narodeniny: pani PhDr. Věra Andryšíková, nar. 18.3. – 81 let; pani Hana Olívková, nar. 19.3. – 77 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **březnu** oslaví narodeniny: pani Petra Löwyová, nar. 4.3. – 32 let; pani Jana Kašáková, nar. 5.3. – 54 let; slečna Miriam Žáčková, nar. 11.3. – 9 let; pani Eva Termerová, nar. 12.3. – 80 let; pani Mirjam Tydlitátová, nar. 16.3. – 25 let; pani Monika Kovářová, nar. 24.3. – 51 let, a pani Arnoštka Reichmannová, nar. 30.3. – 79 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavujú narodeniny: pani Věra Dulová, nar. 31.3. – 81 let; pan Petr Erben, nar. 20.3. – 95 let; pani Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 88 let; pani Edita Katzová, nar. 22.3. – 100 let; pani Veronika Klimánková, nar. 17.3. – 90 let; pani Nina Koželuhová, nar. 4.3. – 83 let; pani Anna Lorencová, nar. 13.3. – 89 let; pan Rudolf Palivec, nar. 28.3. – 88 let; pan Paul Rausnitz, nar. 9.3. – 88 let; pan Rudolf Roubíček, nar. 13.3. – 90 let; pani Věra Steinerová, nar. 18.3. – 94 let, a pan Viktor Wellemín, nar. 23.3. – 93 let. Všem oslavencům přejeme pevně zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí slávia v mesiaci **marec** svoje životné jubilea, ktorých sa dožívajú: pán Ing. Ladislav Izrael, nar. 5.3. – 59 rokov; pán František Izrael, nar. 11.3. – 69 rokov; pani Judita Schvalbová, nar. 22.3. – 80 rokov; pani Ing. Zuzana Hrehorčáková, nar. 30.3. – 47 rokov, a pán Vladimír Lichtig, nar. 29.3. – 62 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

Blahoželáme našim členom, ktorí v **marci** oslavujú narodeniny: pani Mária Rybárová, nar. 1.3. – 68 rokov; pani Marianna Fedorová, nar. 2.3. – 68 rokov; pani Judita Färber-Rybárová, nar. 8.3. – 33 rokov; pán Ladislav Radó, nar. 24.3. – 64 rokov; pani Alžbeta Kleinová, nar. 28.3. – 69 rokov, a pani Andrea Katušková, nar. 9.3. – 51 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslaví narodeniny: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 34 let; pani Drahomíra Kiriláková, nar. 8.3. – 58 let; pani Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 75 let; pani Vendulka Látalová, nar. 7.3. – 44 let, a pani Věra Veselá, nar. 7.3. – 68 let. Srdečně blahopřeje celá teplická obec.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V měsíci **březnu** oslaví své narodeniny pani Monika Danielová, pani Anna Ťupková a pan Zdeněk Kubart. Všem přejeme hodně zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

VLNA TERORU

Během února pokračovala v Izraeli vlna zabíjení, kdy mladí palestínští muži i ženy (ale i nezletilí) útočí noži, najíždějí auty a střelí. V únoru zabili útočníci u Damašské brány v Jeruzalémě 19letou policistku Chadar Kohenovou, na tomtéž místě zastřelil terorista dva policisty; v samoobsluze v osadě Šaar Binjamin ubodali čtrnáctiletí útočníci muže, který bránil lidi v obchodě. Kromě těchto smrtelných útoků došlo k řadám dalších, při nichž byli útočníci (včetně 13leté školáčky) zatčeni nebo zastřeleni. Celkem od října 2015 došlo již k 301 útokům, při nichž teroristé zabili 31 osob a 355 zranili (k tématu viz rozhovor na str. 9–10).

BRITÁNIE PROTI BDS

Britská vláda oznámila, že se rozhodla vydat opatření zakazující svým místním úřadům a veřejným orgánům bojkotovat Izrael. Svůj krok odůvodnila tím, že vládní dohoda o mezinárodním obchodu, již jak Izrael, tak Velká Británie podepsaly, zakazuje obchodní diskriminaci. Britské veřejné instituce, které zavádějí bojkot, by tudíž mohly své zemi způsobit problémy. Současně vláda prohlásila, že snahy hnutí BDS pokládá za antisemitské a škodlivé pro britsko-izraelské vztahy. Souběžně s britskou snahou se ozvali i kanadští a pařížští zastupitelé; již dříve se proti hnutí BDS postavilo několik států USA.

PREZIDENT KÁRÁ HISTORIKA

Kancelář polského prezidenta A. Dudy uvažuje o tom, že zbaví historika Jana Tomasze Grosse státního vyznamenání Řádu za zásluhy, jež získal roku 1996. Činí tak prý na základě „řady petic“.

T. Gross emigroval z Polska roku 1969 po antisemitské kampani proti disidentům a působí na Princetonské univerzitě v USA. Ve svých pracích (*Sousedé. Vyvraždění židovské obce v Jedwabném*; česky vyšlo: *Strach. Největší poválečný protizidovský pogrom a Zlatá žeň. Co se odehrálo na pomezí holokaustu*) se zabývá polským podílem na vraždění Židů během nacismu i poválečným antisemitismem v zemi. Za Grosse se v otevřeném dopise postavilo několik polských i zahraničních historiků, bránících „svobodu vědeckého výzkumu“. Duda, předseda vítězné vládní strany Právo a spravedlnost, už během předvolební kampaně kritizoval bývalého prezidenta Komorowského za to, že se za masakr v Jedwabném omluvil.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Vinice v Piemontu – k článku na str. 12–13. Foto jd.

VYHRADY VŮČI ÍRÁNU

Zatímco po zrušení mezinárodních sankcí proti Íránu vedly první kroky íránského prezidenta Hasana Rúháního v Evropě do Francie a Itálie a do Teheránu již předtím jeli němečtí vládní představitelé, kancléřka Angela Merkelová Rúháního dosud oficiálně nepozvala. Při únorovém mezivládním izraelsko-německém setkání prohlásila, že „dokud Írán neuzná existenci Izraele, nelze mluvit o normálních přátelských vztazích mezi Německem a Íránem“.

ZEMŘEL UMBERTO ECO

Ve věku 84 let zemřel v pátek 19. února známý italský spisovatel Umberto Eco. Ačkoli se nejvíce proslavil historickým románem *Jméno růže*, byl celoživotním badatelem i na poli filosofie a lingvistiky. Jeho dílo z roku 2010 s názvem *Pražský hřbitov* (č. 2011) popisuje, jak vznikl jeden z nejznámějších antisemitských textů, padělek *Protokoly sionských mudrců*. Eco v roce 2011 navštívil Mezinárodní festival knih v Jeruzalémě, kde se vyslovil proti kulturnímu bojkotu země a řekl, že cenzura umělců na základě toho, že někdo nesouhlasí s vládou země, odkud pocházejí, je skoro stejná jako rasismus.

POPRVÉ V UČEBNICÍCH

Po více než třiceti letech od uzavření mírové smlouvy mezi Egyptem a Izraelem

roku 1979 se o této skutečnosti budou učit egyptští žáci. Autoři učebnice pro žáky devátých tříd zahrnuli do textu učebnice i několik odstavců z této smlouvy, které hovoří o „ukončení válečného stavu mezi zeměmi“ a že „každá strana respektuje suverenitu a nezávislost té druhé“. Dále se vypráví i o zavraždění tehdejšího prezidenta Anvara Sadata, který mírovou smlouvu s tehdejším izraelským premiérem Menachemem Beginem podepsal a promluvil i v izraelském Knesetu. Nezmiňují však, že Sadata zavraždili odpůrci míru s Izraelem. Podle izraelského armádního rádia, které o knize informovalo, je zahrnutí výuky o míru s Izraelem součástí reformy školních osnov, kterou egyptské ministerstvo školství ohlásilo před dvěma lety. Změny, které jsou politického charakteru, byly provedeny u 1300 učebnic.

BERLINALE 2016

Během Mezinárodního filmového festivalu v Berlíně považovaného za „nejpolitičtější“ svého druhu, získaly Cenu publika dva izraelské snímky: *Junction 48* levicového režiséra Udiho Alonih z prostředí palestinských rapových muzikantů a dokumentární snímek bratrů Heymanových *Kdo mě teď bude mít rád?* mapující osudy izraelského homosexuála. Řada snímků na festivalu se zabývala židovskými tématy: prezentováno bylo filmové zpracování *Deníku Anne Frankové* či snímek o korespondenci mezi přeživším šoa, básníkem Paulem Celanem a rakouskou básničkou Ingeborg Bachmannovou a film natočený podle románu Hanse Fallady *Každý umírá sám* o protinacistickém odboji jednoho manželského páru. (am, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@epost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodes. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 3. 2016.

Cena 20 Kč (0,90 €)